یـــەزیــــــــدیـــەکـــان

(بـیروبـاوەڕ و داب و نـەریــتیان)

نوسەر: میر ئیسماعیل چول بەگ یەزیدی

وەرگێڕانی لە عەرەبیەوە: ئیبراهیم ڕێبوار

پـــێـــرست:

ئەمیر ئیسماعیل چول بەگی یەزیدی

ئەم کتێبە وەرگیراوە لە کتێبی الیزیدیون عقائدهم وعاداتهم (نوسینی ئیسماعیل چول بەگ، چاپی یەکەم ساڵی2007 بەیروت)

ژیاننامەی میر ئیسماعیل جول بەگ:

ناوی ئیسماعیلی کوڕی عەبدی بەگی کوڕی عەلی بەگی میری ئێزیدیە. باپیرەی (واتە عەلی بەگ) ئەمیری داسنیەکان بوو، لە باشوری کوردستان. لە ساڵی ١٩٣٢ لە کاتی هێرشەکەی میری سۆران میر موحەمەد پاشا بۆ سەر داسنی بەدیل گیرا و لە گەلی عەلی بەگ لە سێدارەدرا. میر ئیسماعیل برایەکی هەبوو بەناوی چول بەگی یەکەم کە لە ساڵی ١٩١٩ کۆچی دوایی کردبوو. باپیرەی خاوەنی شەش منداڵ بوو، کە ئەمارەتی ئێزیدیان بەڕێوەدەبرد تا ئەوکاتەی ئامۆزاکەی کۆچی دوایی کرد، پاشان باوکی ئیسماعیل واتە عەبدی بەگ دەسەڵاتی گرتە دەست، ئینجا دەسەلات لای بنەماڵەی عەبدی بەگ مایەوە. ئیسماعیل تەمەنی شەش مانگ بوو کە باوکی مرد، دوای سێ ساڵ لە مردنی باوکی، پاشان دایکی مرد. ئەرکی پەروەردەکردن و بەخێوکردنی کەوتە سەر شانی خوشکەکانی کە میان خاتون و نورە خاتون بوون، لە ساڵی ١٩١٠ دوای کۆچی دواییان، ئەرکی پەروەردەکردنی ئیسماعیل کەوتە سەر براکەی بەناوی چول بەگی یەکەم.

ئیسماعیل بەگ لە تەمەنی گەنجیدا هاوسەرگیری کرد، هاوسەرەکەی کچی حسێن فەقیر، سەرپەرشتیاری شێخ ئادی بوو (فەقیر چینێکی خزمەتکارن تایبەتن بەخزمەتکردنی شوێنەپیرۆزەکانی ئاینەکە)، ئیسماعیل کچەی ڕفاند و لەگەڵیدا هەلاتووە بۆ گوندی ما مەزدینی و پەنای بۆ ئاغای گوندەکە واتە تاهیر ئاغا بردووە و زیاتر لە دوو مانگ لەگەڵیدا ماوەتەوە. دوای ئەوە تاهیر ئاغا خۆی و ڕۆشی هاوسەرەکەی بردە لای عەلی بەگ کە ئەوکات میری ئێزیدییەکان بوو و ئاشتی لە نێوانیاندا کرد. بەلام باوکی کچەکە ئامادە نەبوو لەگەڵیدا ئاشت بێتەوە و هەڕەشەی کوشتنی لێکرد ئەگەر سەد و پەنجا لیرەی زێڕی پێنەدات،

بەو پێیەی دڵنیای کردەوە کە کەسێکی دیکە ئەم بڕە پارەیەی بۆ کچەکە داوە، و ئەویش واتە ئیسماعیل هیچی نەداوە. دوای ئەوەی دۆخەکە گەرم بوو و دوژمنایەتی زیاتر بوو، ئیسماعیل بەگ لەگەڵ هاوسەرەکەیدا ڕوویان لە گوندی شیخکە کرد و لەگەڵ سەرکردەکەی دەروێش پاشا مایەوە کە جێگری ئێزیدییەکان بوو لە حکومەتی عێراق. شەش مانگ لەگەڵیدا مایەوە، پاشان گەڕایەوە گوندی با باعەدرێ کە قەڵای میرنشینی ئێزیدی بوو لەو کاتەدا، لەسەر داوای خوشکەکەی میان خاتوون کە هاوسەری عەلی بەی بوو و لەهەمان کاتدا خوشکی ئیسماعیل بەگ بوو.

پاشان دۆخەکە هێور بوویەوە و ئیسماعیل بەگ کوڕێکی بوو کە ناوی نا عەبدولکەریم. دواتر لە یەکێک لە گوندە ئێزیدیەکان بوو بە مامۆستا. چەند ڕۆژێك دوای لە دایك بوونی، دایکی بە ناوی ڕوشی زایینی کۆچی دوایی کرد. پەروەردەی کوڕەکەی بە ژنێك سپارد کە چەند ڕۆژێك پێشتر کوڕەکەی خۆی کۆچی دوایی کردبوو.

ئیسماعیل بەگ دەڵێت: "بەهۆی مردنی هاوسەرەکەمەوە دڵتەنگ و خەمبار بووم، بۆ ماوەی دوو مانگ لەم حاڵەتەدا مابوومەوە، ڕۆژێك داوام لە مەلیکە تاووس کرد کە لە خەوێکی ڕۆحیدا نیشانم بدات کە لە داهاتووی مندا چی ڕوودەدات بۆیە لە خەونمدا ئەو شەو کەسێکم بینی کە قژی سپی بوو، تەمەنی زیاتر لە شەست ساڵ بوو و بالای مامناوەند بوو، لێم نزیك بووەوە و ددانەکانی لە دەمی دەرهێنا بە زمانی خۆی و خستیە ناو دەممەوە کراسێکی درێژی لەبەر کردم کە درێژی جەستەم بوو کراسەکە لە کەتان دروستکرابوو، لە ژێر کراسەکەدا کراسێکی بە زێڕ داپۆشراوی کردە بەرم دوای ئەوە خۆم لە کۆشکی

باوکمـدا بینـی و پیاوێـك كـاغەزێكی پێـدام و پێـی وتـم: له خەوەوە ئەمە بـزانە کە سەفەر دەكەیت .

دوو مانـگ دوای ئەم خەونە - وەك دکتـۆر كۆنسـتنتین زورێـق لێـی دەگێـڕێتەوە - گەشـتێكی كـرد بـۆ شـەنگال، زێـدی زۆریـنەی ڕەهـای ئێزیـدییەكان، بـۆ ئەوەی سـەردانی بـراكەی، چـۆل بەگ، كە لەو كـاتەدا تووشـی نەخۆشـییەكی كوشـندە بـووە و لە مـاڵی حەمـۆ شـارۆ، هەژارتـرین پیـاوی خـاکی شـنگال مـاوەتەوە. دەسـەڵاتدارانی ئەو كـاتە بەرزیـان كردبـووەوە بـۆ پۆسـتی سـەرۆكی خـاكی شـنگال لە شـوێنی بـرا نەخۆشەكەی كە بۆ چارەسەر چووبوویە دەرەوەی شار.

ئیسـماعیل بەگ لە كـاتی گەشـتەكەیدا بـۆ شـنگال، پاشـان چـوو بـۆ شـاری حەلەب، كە بـرا نەخۆشـەكەی بـۆی ڕۆیشـتبوو، سـەردانی زۆرێـك لە گونـد و نـاوچەی نیشـتەجێبوونی ئێزیـدییەكانی چیـای تـور، نـاحیەی میـدیات، نـاحیەی فـارقین، دیـاربەكر و دیـران شـار ی كـرد. وە لە پەراوێـزی ئەو گونـدە هەبـوون كە ئێزیـدییەكان تێیـدا نیشـتەجێ بـوون، بـۆیە بردیـان بـۆ لای بـراكەی كە لە نەخۆشـییەكەی چـاك بووبـووەوە، و پـێكەوە گەڕانەوە بـۆ گونـدی شـێخان. لە مـانگی حـوزەیرانی سـاڵی ١٩٠٨ ئیسـماعیل بەی گەشـتێكی دیـكەی بـۆ لای ئێزیـدییەكان ئەنجامـدا، كە بریتـی بـوون لە چیـای میـدیات، ئەلتـور و دیـاربەكر لە خاكەكـانی توركیـا، هەروەهـا سـیا فیـۆل و چیـای زۆزان، لە سـەردەمی سـوڵتان عەبدولحەمیـد. دواتـر ڤیـزەی لە كونسـوڵخانەی ڕووسـیا وەرگـرت و بەرەو كەبـودرین (شـارێكا لەنێـوان ڕووس و عوسـمانی) ڕۆیشـت، بەڵام دەسـەڵاتدارانی ڕووسـیا ئەویـان گەڕانـدەوە بـۆ عوسـمانی، چـونكە ڕەتیـدەكردەوە بـاج بـدات و هەوڵیـدا بەرتیلێـك پێشـكەش بەو بەرپرسـە بكـات كە لە سـنور بـوون. ئەمەش وایكـرد بەنـاو چیاكانـدا گەشتەكەی تەواو بكات.

لە ڕێگــای خــۆدا لە لای عەشــیرەتێکی موســڵمانی تــورك، بەنــاوی عەشــیرەتی مــوحەمەدییە وەســتا و ســەرکردەکەی نــاوی ســلێمان بەی بــوو. پرســیاریان لە بارودۆخی کـرد، ئەویش پێی وتن کە شێخێکە بەناوی شێخ عەبدولقادری گەیلانی(وەك فێڵێــك بــووە ئەمە شــێخ عبــدالقادری گەیلانــی هەم لای موســڵمانان و لای ئێزیدیەکان کەسێکی پیرۆزە بۆیە ئیسماعیل وایکردووە تا ڕێزی لێبگرن خۆی وەك شێخێکی موسڵمانان نیشانداوە.) پاشان زۆر ڕێزیان لێگرت و بانگهێشتیان کرد کە وەك ئیمامێك پێشنوێژیان بۆ بکات دوای ئەوەی گۆزەیەکیان بۆ هێنا بۆ دەستنوێژ.

ئیســماعیل بەی بە تەواوی ئەو ناوچــانەی کە ئێزیــدییەکان تێیــدا نیشــتەجێن گهــڕا، بە ناوەکــانی قــارس، کــۆمری و ئیــراوان، کە هەموویــان پارێزگاکــانی ڕووســیان لەسەر سنووری تورکیا و ٧٢ گوندی تێدایە گەڕاوە.

کاتێك خەڵکی گوندی حطارە لەگەڵ ئەمیرەکەیان عەلی بەی ناکۆك بوون کاتێك زەوتکردنی خۆیان ڕاگەیاند چونکە ئامادە نەبوون پارەی پێ بدەن بۆ کڕینی جلوبەرگی سەربازی و تۆمەتباریان کرد بەوەی کە دەیەوێت پارەکانیان بدزێت، نافەرمانی خۆیان ڕاگەیاند و ئیسماعیل بەییان کردە ئەمیر. دکتۆر کۆنستنتین زورێق قسەکانی ئیسماعیل بەی دەگێڕێتەوە (لە مانگی شوباتدا، شەوی ڕۆژووی خدر ئەلیاس، پێنج سوارم لە حطارەوە نارد بۆ باعەدرێ، مەودای نێوانمان نزیکەی شەش کاتژمێر بوو، سوارەکان چوون و لە باخچەکەدا چاوەڕێیان دەکرد تا ئەمشە دەرکەوت، بردیان و هێنایان بۆ لای من).

ئیسماعیل بەگ دوای دەستبەکاربوونی وەك ئەمیر و هاوسەرگیری لەگەڵ ئەمشە، ئیسماعیل هەڵسا ئامانجی کۆکردنەوەی پارە گەشتێکی دیکەی بەناو گوندەکانی ئێزیدیدا کرد. ئەم گەشتە گوندەکانی (مەشرەفە، ئەبو وەجنە،

المیــــران، تەل ڕەمــیله، دایرونـــی، و خێڵـــی دەحســـکان له بیابـــانی نەســـیبین)ی لەخۆگرتبـــوو. ئیســـــماعیل بەی، ئەمیـــری ئێزیـــدییەکان، خەریکـــی هانـــدانی شـــوێنکەوتووانی بـــوو بـــۆ ســـەرپێچیکردنی موســـڵمانان، بەتـــایبەتی ئاغاکانیـــان له خـــاوەن زەوی و فیـــوداڵه گەورەکـــانەوە، وەك خـــۆی دەیگـــوت: "چیتـــر گـــوێڕایەڵی ئەم ئاغاکـــانی ئیســـلام مەبـــن، ئەگەر ئێـــوە و مەســـیحییەکان لەگەڵ یەکتـــر ڕێککەوتـــبن، حکـــومەت بەهەمـــان شـــێوە ناتوانێـــت کۆنتڕۆڵتـــان بکـــات". له گونـــدی دێـــرەوە له نزیـــك موســـڵ، پارێزگـــار بڕیـــاری زینـــدانیکردنی دا بەهـــۆی هانـــدانی مەســـیحییەکان و ئێزیـــدییەکان دژی ئیســـلام و حکـــومەتی تـــوڕك دوای ئەنجامـــدانی لێکـــۆڵینەوەیەکی بەرفـــراوان لەگەڵیـــدا ســـەبارەت بە ســـەردانەکەی بـــۆ نـــاوچە ئێزیـــدییەکان له تورکیـــا و ڕوســـیا و عێـــراق. پاشـــان پارێزگـــار فەرمـــانی گەڕانـــدنەوەی بـــۆ دیـــاربەکر دەرکـــرد و لەوێ ســـەربازانی تـــورك بردیـــان بـــۆ لای پارێزگـــارەکەی و فەرمـــانی دەســـتگیرکردنی دەرکـــــرد. ســـــەبارەت بەو بـــــابەته ئیســـــماعیل خـــــۆی دەڵێـــــت: فەرمـــــانی دەســـتگیرکردنیان پێـــدام، کە تیایـــدا بانگەشـــەی ئەوەیـــان دەکـــرد کە هـــاتووم بـــۆ تێکـــدانی ئـــایین و مەزهەبەکـــان، هەروەهـــا هەنـــدێك موســـڵمان بە ئەنقەســـت ســـووکایەتییان بە ئـــایینەکەم و تـــاوس مەلەك دەکـــرد لەبەردەممـــدا، و وتیـــان: هەمـــوو ئەم ڕووداوانە بەهـــۆی تەووس مەلەکەکەی ئێـــوەیە، بـــۆیە لەبەر تـــوڕەیی خـــۆم، منـــیش ســـوکایەتیم بە پێغەمبەرەکەیـــان کـــرد. دەشـــڵێت: دوای ئەوە بـــۆ ماوەی دوو مانگ له زیندانی ماردین مامەوە.

پاشـــان ئیســـماعیل بەگ گواســـترایەوە بـــۆ زینـــدانی میـــدیات چـــونکە کاغەزەکـــانی دادگـــاییکردنەکەی پێشـــکەش بە دادگـــاکەی کـــرا، بەڵام نـــورە خـــانمی خوشـــکی نێوەنـــدگیری لەگەڵ پارێزگـــاری موســـڵ محمـــد پاشـــای داغســـتانی کـــرد و نـــامەیەکی بە مرســـتان ئەفەنـــدی نـــارد بـــۆ پارێزگـــاری موســـڵ کە پێـــی ڕاگەیانـــد بـــراکەی بەبـــێ هـــۆ زینـــدانی کـــراوە. پارێزگـــاریش نـــامەکەی نـــارد بـــۆ ئەســـتەنبوڵ. ئیســـماعیل بەی

سـەبارەت بەم قۆنـاغە دەڵێـت (و کاتێـك نـوورا خوشـکم تێگەیشـت کە مـن لە میـدیات زینـدانیکراوم، ئەویـش چـووە موسـڵ بـۆ لای مەریسـتان ئەفەنـدی، پیـاوێکی ئەرمەنـی کە هـاوڕێ و خۆشەویسـتم بـوو، و بەبـێ هۆکـار ئاگـاداری زینـدانیکردنی منـی کـردەوە، بە پـێچەوانەی ئەوەی کە بە محمـد پاشـا الداغسـتانی دابـوو، بەو پێـیەی ئەو حـاکمی موسـڵ بـوو، نـوورەی خوشـکم لەو بـارەوە نـامەیەکی پێدا. پێیـان وتـم: محمـد پاشـا ئامـاژە بە والـی بەغـدا و سـلێمان نەزیـف پاشـا دەکـات نـامەکە پاشـان بگەیەنـرێتە ئەسـتەنبوڵ و بەم شـێوەیەش دوو مـانگی تـر لە زینـدانی میـدیات مـامەوە و لە ڕادەبەدەر بێدەسـەڵات بـووم و ڕقـم لە ژیـان بـوو، چـونکە زینـدانییە ئیسـلامیەکان لەبەردەممـدا تێـدەپەڕین، جنێویـان بە مەلـیکە تـاووس و ئایینەکەم دەدا.

پاشـان هەر ئیسـماعیل بەگ دەڵێـت ڕۆژێـك لە زینداندا خەونێکـی بینـی کە لە نزیکبـوونەوەی ئـازادبونم لە زینـدان ئاگـاداری کـردمەوە، وەك دەڵێـت: (وە بەیـانی لە خەو هەڵسـام، دڵـم دڵخـۆش بـوو و دڵنیـا بـووم کە ئەوەی بەسـەرم هـاتووە ڕوویـداوە. دڵنیـابوونەوەیەك بـووە لە مـالیکە تاووسـەوە، و تـا نیـوەڕۆ چـاوەڕێ بـووم، بەڵام کەس هیچـی پـێ ڕانەگەیانـدم. دوای خۆرئـاوابوون دۆخەکە بەم شـێوەیە بـوو، کاتێـك کـاتژمێر یەکـی شـەو بـوو، دوو پیـاو لە سـوپای ڕامـا هـاتنە لام و وتیـان: "شـێخ الیەزیـدی لە کـوێیە؟"... دوو سەرپەرشـتیارەکەی زینـدان وەڵامیـان دایەوە کە ئەو لێـرە و وتیـان دەبێـت جلەکـانی لەبەر بکـات و خـۆی ئامـادە بکـات بـۆ ئەوەی لە مـاڵی قایمقـام(یـان پارێزگـار) دەربکەوێـت چـونکە دوو پشـکنەر لە ئیسـتەنبوڵەوە هـاتبوون و دەیانویسـت مـن بـبەن بـۆیە منـیش یەکسـەر لەگەڵیـان هەستام و بەرەو ماڵی پارێزگار ڕۆیشتم.

لەوێ ئیسماعیل بەگ لەلایەن پشکنەری داد، یوسف زیابەگەوە لێکۆڵینەوەی لەگەڵدا کرا. دوای ئەوە پشکنەر ڕاپۆرتێکی نووسی و بێتاوانی ئەوی ڕاگەیاند.

پاشان ئیسماعیل گەڕایەوە موسڵ و لەگەڵ عەلی بەگی ئامۆزای ناکۆکی دروست بوو. سکاڵای لەسەر تۆمار کرد بۆ حکومەت بۆ ئەوەی پارەی باوکی بگەڕێنێتەوە کە لێی قۆرخ کردبوو. بە هاوکاری دەسەڵاتی دادوەری لێی وەرگرتەوە، بەڵام عەلی بەگ بە تەنیا جێی نەدەهێشت. کەسێکی نارد بۆ ئەوەی هەراسانی بکات، بۆیە ناوچەکەی بەجێهێشت. لە کۆتایی ساڵی ١٩١٣ عەلی بەگ کوژرا. لە باعەدرێ گەڕایەوە بۆ میرنشین و لێکۆڵینەوەی بۆ بکوژی عەلی بەگ ئەمیری ئێزیدییەکان کرا. لەگەڵ کەسایەتییە دیارەکانی ئێزیدییەکان گفتوگۆی کرد کە دەست بەسەر میرنشینەکەدا دەگرن. ئەوان بڕیاریان لەسەر میرنشینی سەعید بەگ کوڕی عەلی بەی دا و ئیسماعیل بەگیش وەك سەرپەرشتیاری تا گەورە دەبێت، بەو پێیەی سەعید بەگ منداڵێکی بچووك بوو. بەڵام هەندێك لە ئێزیدییەکان ئیسماعیل بەگیان تۆمەتباریان کرد بە کوشتنی عەلی بەگ، چونکە ناکۆکی لەگەڵدا هەبووە. تەنانەت لەسەر ئەم بابەتە سکاڵایان ئاراستەی پارێزگاری موسڵ کرد. بەڵام ماوەیەك دوای ئەوە سکاڵاکان کێشرایەوە چونکە ئەوکاتە ئیسماعیل بەگ لە دێرەزور لە مەزارگەی الخدر بووە. دوای چل ڕۆژ، بکوژانی عەلی بەی دەرکەوتن.

لەگەڵ کەوتنی بەغدا بە دەستی ئینگلیزەکان لە ١١ی ئازاری ١٩١٤، ئیسماعیل بەی ڕووی لە ئینگلیزەکان کرد، پەیمانی پێدان، سێ هەزار تفەنگی لێیان وەرگرت، کە بەسەر شوێنکەوتووانیدا دابەشی کرد بۆ ئەوەی لەگەڵیدا شەڕ بکەن دژی عوسمانییەکان و موسڵمانان، ئەمە جگە لە پارەیەکی زۆر کە بەسەر شەش هەزار ئێزیدیدا دابەشی کرد کە چەکیان لە دژی عوسمانییەکان هەڵگرتبوو،

دابەشـــی کـــردە ســـەر شەســـت گونـــدی ئێزیـــدی شـــەنگال. دوای ئەوە لە مـــاڵی میرنشـــینی بـــاعەدرێ دانیشـــت، لە ٣٠ی حـــوزەیرانی ١٩١٧ گەیشـــتە بەغـــدا، بەڵام دوای چەنـد مانگێـك لە ترسـی عوسـمانییەکان، کە هەڕەشـەی کوشـتنیان لێـدەکرد، ڕووی لە بەغـدا کـرد. کاتێـك سـوپای ئینگلیـز بـۆ شـەڕی عوسـمانییەکان لە چیـای شـنگال و مەکمـۆڵ و ناوچەکـانی دەوروبەری جـوڵەی کـرد، ئینگلیزەکـان دەسـتیان بەسـەر میرنشـینی ئێزیدیـدا گـرت و دایـان بە ئیسـماعیل بەگ، بەو مەرجەی کە سامانی شـێخ ئـادی و تـاوس مالیـك بە یەکسـانی لە نێـوان سـەعید بەگ کـوڕی عەلـی بەگ و ئیسـماعیل بەگ دابەش بکرێـت، وە دەبێـت سـەعید بەگ ببێـتە میـری ڕۆحـی و ئیسـماعیل بەگ ببێـتە میـری ڕەسـمی. دوای ئەوە ئیسـماعیل بەگ دەسـتی کـرد بە گەشـتکردن بە گونـدەکانی ئێزیـدییەکان و بانگەشـەی بـۆ گەلەکەیـان دەکـرد و بانگیـان دەکـرد بـۆ گـوێڕایەڵی ئینگلیزەکـان. لە وتارەکانیـدا وتەکەی بـوو: "سـتایش بـۆ خـودا کە حکـومەتێکی مەسـیحی و بەتـایبەت حکـومەتێکی بەریتانیـای پیشـانداین. ئەمەیە کە ئـێمە لە سـەردەمی بـاوك و باپیرانمـانەوە ئـاواتی بـۆ دەخـوازین. ئێسـتا، چیتـر بچـووکترین سـەرپێچی بەرامبەرمـان نەمـاوە سـەبارەت بە ئایینەکەمـان یـان شەریعەتەکەمان".

گەشـــتەکەی چـــوار مـــانگی خایانـــد، دوای ئەوە گەڕایەوە بـــۆ بەغـــدا، ئینگلیزەکـــان خـــانوویەکی تایبەتیـــان بـــۆ تەرخـــانکرد و مانگـــانە دوو ســـەد ڕوپـــیە موچەیـــان بـــۆ تەرخـانکرد، دوای چەنـد مانگێـك زیـادیکرد بـۆ پێـنج سـەد ڕوپـیە. ئیسـماعیل بەگ بـۆ مـاوەی دوو سـاڵ و نیـو لە مـاڵەکەی لە بەغـدا مـایەوە تـا سـێر پێرسـی کـۆکس، جێنشـــینی ئارنۆڵـــد ویلســـۆن و وەزیـــری عێـــراق، ســـەید تالیـــب پاشـــا، ســـەرۆکی کۆمیســـیۆنی هەڵبژاردنەکـــان کە لە ســـەردەمی ســـێر ئارنۆڵـــد ویلســـۆندا پێکهێنـــرا و وەزیـــری نـــاوخۆ لەو حکـــومەتە کـــاتیەی پـــێش پەیوەســـتبوونی پاشـــا بـــۆ عێـــراق پێکهێنـــرا، هـــات و ڕێـــگەی پێـــدا بەغـــدا بەجێبهێڵێـــت بـــۆ شـــنگال، لەوێ خـــانوویەکی

کڕیــوە. بەڵام مــووچەکەی لە حکــومەتی بەریتانیــاوە هەر وەردەگــرت، کە بە پێــنج هەزار ڕوپیە خەمڵێندرا، کە دواتر بە قۆناغ زیادکرا.

لە ســاڵی ١٩٢٦ ئیســماعیل بەگ نــزیکەی چــوار ســەد ســەربازی ئێزیــدی وەرگــرت بــۆ شــەڕکردن لە ڕیزەکــانی ســوپای بەریتانیــا و عێراقــدا. ئیســماعیل بەگ دوای ژیــانێکی سەرقاڵی، لە ساڵی ١٩٣٣دا کۆچی دوایی کرد. (پوختەی ژياننامەی ئیسماعیل چول بەگ. کتێبی؛الیزیدیون عقائدهم وعاداتهم 13-20)

بــۆیە دەڵێم:(پاشــان خــوێنەری ئــازیز لە کــورد زمانمــان، ئیســماعیل چــول بەگ لەگەڵ بیروبــاوەڕی ئێمــە زۆر جیــا بیردەکــاتەوە، کە ئــاینێکی جیــای هەیە، بەڵام تــاکی موســڵمان یــان هەر ئــاینێکی تــر لە جیهــانێکی کــراوەی وەك ئەمڕۆمــان دەکرێــت توشــی پرســیار و پێشــهات ببــین لەگەڵ ئەم کەمیــنە ئــاینیە، ئــێمەی کــورد لامــان ڕوونە کە چەنــدین نەتەوە لە ئــێمە جیــابۆتنەوە، وەك فــارس و جــۆرجی و ...تــاد. ئەمڕۆ ئەمانە نەتەوەی جیان و سەردەمانێك هاونەتەوەی ئێمەبوون.

ئەمــــڕۆش ئەمە دەبینــــین کە ئێزیـــدیەکان دەیانەوێـــت وەك ئەوانەی ڕابـــردوو لە گەلـــی کـــورد جیـــاببنەوە، هەر یەکەیـــان بەهـــانەیەکی هەیە بـــۆ جیـــابوونەوە کە بەهــانەیەکی ناتەندروســـتە، بەڵام دەکـــرێ ناتەندروســـتی ئێســـتا ببێـــتە واقـــع بـــۆ داهـــاتوو، بـــۆیە دەمەوێـــت هەمـــوو کـــوردێکی موســـڵمان کە ئـــاینی زۆریـــنەی گەلەکەمانــە شــارەزابێت لە مێــژوو و بــاوەڕی کەمیــنە ئاینەکــانی تــر، ژمــارەی ئێزیــدیەکان بە پێــی گــوتەی میــری ئێزیــدیەکان کە میــر حــازم ـە ملیۆنێــك و ٥٠٠ هەزار کەسە لە جیهاندا.

بەڵام بەڕاســتی داتــای دەقیــق نــیە لەم بــارەیەوە، لەم کتێــبەدا گەر نوســەر (میــر ئیســماعیل) خــۆی ویســتبێتی باســێکی مێژوویــی بکــا ئەوا دانــراوە، ئەگەرنــا کتێبەکــا وەك مێــژوو بــریتینیە لە لێکــۆڵینەوە لە مێــژووی ئێزیــدیەکان، پشــتیوان بە الــلە

بەرهەمــی تایبەتمــان دەبێــت لەســەر مێژوویــان بــۆ زیــاتر ئاشــنابوونی خــوێنەری خۆمان لە کورد.-و-)

پــوختەکەری ژیاننــامەی میــر ئیســماعیل درێــژە بە قســەکانی دەدات و دەڵێــت: ئەمەش هەوڵێــك بــوو بــۆ ئاشــناکردنی جیهــان بە کــار و نهێنییەکــانی نــاوەوەی بــاوەڕی ئێزیــدی کە ســەدان ســاڵ بــوو بە شــاراوەیی مــابووەوە. کــچەکەی بەنــاوی وانســا کە لە زانکــۆی ئەمریکــی دەخوێنێــت، ئامــاژە بەوە دەکــات کە بــاوکی ئەم کتێــبەی بــۆ یەکێــك لە شــوێنکەوتووانی ڕەوانە کــردووە کە دەزانێــت چــۆن بخــوێنێتەوە و بنووســێت. ئــێمەش لە بەرامــبەردا بە هەڵەکــانیەوە ئامــاژەی پێــدەکەین، بەڵام ســەرنج لەســەر هەنــدێك لە بــابەتە. وانســا دەڵێــت: بــاوکی نەخوێنــدەوار بــووە لە ســەرەتادا، نەیتوانیــوە بخــوێنێتەوە و نەیتوانیــوە بنووســێت، وەك زۆریــنەی ڕەهــای ئێزیــدییەکان، کە ئایینەکەیــان خوێنــدنەوە و نووســین قەدەغە دەکــات - وەك دواتــر دەبینــین، بەڵام ئیســماعیل بەگ پابەنــد نەبــووە بەم یاســایە، بــۆیە کــچەکەی ڕەوانەی زانکــۆی ئەمریکــی لە بەیــروت کــرد بــۆ ئەوەی درێــژە بە خوێنــدن بــدات، لە کاتێکــدا عەبــدولکەریمی کــوڕی نــاردە بەغــدا بــۆ ئەوەی لە پەیمانگــای مامۆســتایان دەربچێــت دەرچــووی مامۆســتای بــووە و لە یەکێــك لەو گونــدە ئێزیــدییانەی کە ئیســماعیل بەگ قوتابخــانەیەکی تێــدا دامەزرانــدووە، کــاری کــردووە". ئەو ئامــاژە بەوە دەکــات کە ئەمیــر بایزیــد ئــومەوی لە ســاڵی ١٩٦٩ی زایینــی تــوانی مــۆڵەتی کــردنەوەی ئۆفیســێك بــۆ بــانگەوازی ئێزیــدییەکان لە بەغــدا وەربگرێــت، کە لە شــەقامی ڕەشــید کــردوویەتییەوە و ڕایگەیانــد کە ئامــانجی پشــتی ئەو نووســینگەیە زینــدووکردنەوەی عەرەبییەتــی تەریقەتــی ئیزیــدی ئــومەوییە. ئەو لەو کــاتەدا دەیگــوت: "ئــامرازی ئەوان بــۆ ئەو کــارە بڵاوکــردنەوەی بــانگەوازی ئێزیــدییە کە ڕاســتییە ڕۆحــی و کاتیەکــان پاڵپشــتی دەکرێــت و دروشــمی ئەوانــیش 'ناسیۆنالیزمی ئومەوی عەرەبی و باوەڕی ئێزیدییە'".

لالـــش

قرار
الى تحسين سعيد علي أمير الايزيدية
في العراق والعالم، قررت التبرع بكامل
خيراتي لصالح صندوق خيرات الايزيدية
وذلك اعتباراً من (٩,٨,٢٠١٩) بداية
السنة المالية للخيرات، على ان تقوم لجنة
بالاشراف على هذه الاموال بما يخدم الديانة
الايزيدية والايزيديين، مع احتفاظي بكافة
سلطاتي وصلاحياتي الاخرى كأمير للايزيدية
ورئيس المجلس الروحاني الايزيدي الاعلى
ومن الله التوفيق
(الامير)
تحسين سعيد علي
قرار
تقديراً وتثميناً القرار سمو الامير
تحسين سعيد علي امير الايزيدية في العراق
والعالم بالتبرع بكامل خيراته لصالح صندوق
خيرات الايزيدية، عليه قرر المجلس الروحاني
الايزيدي الاعلى تسمية صندوق خيرات الايزيدية
بصندوق الامير تحسين سعيد علي لخيرات الايزيدية
وليبقى اسمه وذكره خالداً في تاريخ الايزيدية
وتدوين هذا القرار على لوح صخري يثبت في
مكان بارز في معبد لالش المقدس.
ومن الله التوفيق

بیروباوەڕ و داب و نەریت

بیروباوەڕ

بە نـاوی خـوای ئەبەدی و تـاك و بەدیهێـنەر و دروسـتکەری عەرش و ئاسـمانەکان و دروســـتکەری خـــۆر و مانـــگ و دروســـتکەری شـــەو و ڕۆژ و یەکەم و ئەبەدی و پێغەمـــبەران و دواهەمـــین و هەمـــوو ڕۆحـــی پیرۆزەکـــان، ئەو کەســـەی ئاینەکـــانی دابەش کـرد، هەر یەکێکیـان بەپێـی پـلە و پـلە و پـایە، کە لە سـەرەتای دروسـتبوونی جیهـان و تـا سـەردەمەکانی سـەردەمەکان. پاشـان دامەزرا. بەهاوکـاری پەروەردگـار چیرۆکـی بیروبـاوەڕی ئێزیـدی دەنووسـین. پـێش هەمـوو شـتێك باوەڕیـان بە حەوت خودایە(الهـــة)، واتە حەوت فریشـــتە و کە یەکێکیـــان لەهەمـــوو ئەوانـــی تـــر گەورەتـرە، خـودای سـەپێنەر، ئەم حەوت فریشـتەیە یـان حەوت خوداوەنـدەکەی لە ڕوونـاکی خـۆیەوە دروسـت کـردووە، هەروەك چـۆن مـرۆڤ مۆمێـك لە مـۆمێکەوە دادەگیرســێنێت، بەم شــێوەیەش لە ڕوونــاکییەکەیەوە حەوت فریشــتەی دروســت کردووە.

-ڕۆژی درووستبوونی فریشتەکان-

ڕۆژی یەکشـــەممە فریشـــتەی (شـــمس الـــدین« دروســـت کـــرد کە ئەزرائـــیلە و نهێنـــیەکەی لە نهێنی مەسیحەوەیە.

ڕۆژی دووشەممە فریشتە(دردائیل) دروست کرد کە فریشتەی (فخرالدین) مەبەستم مانگە.

ڕۆژی سێشەممە فریشتەی میکائیلی دروست کرد کە ئامادینە.

ڕۆژی چوارشەممە فریشتەی ئیسرافیلی دروست کرد کە فریشتەی تاوسە(ملك الطاوس).

ڕۆژی پێنجشەممە (زرزائیل) دروست کرد کە سەجادینە.

ڕۆژی هەینی شەمخائیل نەسرالدینی دروست کرد.

ڕۆژی شەممە، ملك نورائیل دروست کرد کە یەزیدە.

-خودا پێش دروستکردنی گەردوون-

خـودای گەورە، کەشـتییەکی بـۆ دروسـت کردبـوو و بە تەنیـا بەسـەریدا دەڕۆیشـت و بەسـەر دەریاکانـدا دەڕۆیشـت. لە خـۆیەوە مرواریيەکـی دروسـت کـرد و چـل هەزار سـاڵ حـوکمڕانی بەسـەریدا کـرد. دوای ئەوە لێـی تـووڕە بـوو و فڕێـی دایە خـوارەوە. چەنـــدە سەرســـــوڕهێنەرە کە لە تـــــوڕەیی ئەووە شـــــاخەکان بـــــوونە و لە دوکەڵەکەیەوە ئاسـمانەکان بـوون. خـودا بە ئاسـمانەکانەوە گـرت و بەسـتووی و بەبـێ سـتوون جێگیـری کـرد. لەسـەر زەوی دانیشـت و قەڵەمێکـی بە دەسـتەوە گرت و دەستی کرد بە نووسینی هەموو دروستکراوەکان.

-درووستبوونی گەردوون-

پاشـان بە خوداوەنـدی دووەمـی گـوت: «ئاسـمانەکانم دروسـت کـردووە، بـۆ مـن بەسـە، تـۆ سـەرکەو بـۆ ئاسـمانەکان و شـتێك دروسـت بـکە». بـۆیە چـووە سـەرەوە و خـۆری دروسـت کـرد. وە بە سـێیەمی وت: تـۆش بـڕۆ سـەرەوە و شـتێك دروسـت بـکە. بـۆیە چـووە سـەرەوە و مـانگی دروسـت کـرد. چـوارەمیش بە هەمـان شـێوە ڕۆیشـــت و فریشـــتەی دروســـت کـــرد. پێنجەمـــیش چـــووە ســـەرەوە و ئەستێرەبۆشـاییەکەی دروسـت کـرد، واتە ئەسـتێرەی بەیـانی. وە شەشـەم هەمـوو بەرهەم و ڕووەکەکـانی زەوی دروسـت کـرد. حەوتەمـیش قەڵەمێکـی بە دەسـتەوە گـــرت و هەمـــوو زینـــدوو و مردووەکـــانی هەمـــوو بوونەوەرەکـــانی ســـەر زەوی و دەریای نووسی(دروستکرد).

-تاوسی مەلەك وەك پاشای وشكانی و دەریا-

وە مەلیـك تەووس بە فەرمـانی خـوای گەورە بـۆ هەتـا هەتـایە لە بـاخی بەهەشـتدا مـاوەتەوە و هەمیشـە گـوێی لە ڕێنمـایی و فەرمـان و ئاگـادارکردنەوە بێـت لە خـودای گەورە و ڕۆحـی و جەسـتەیی و گەردوونـی و هەمـوو شـتێكی بە سـەلامەتی ڕاگـرت و لە ناوەڕاسـتی بەهەشـتدا كـردی لە شـوێنێك كە پێـی دەگـوترا بەهـاری گەردوون و لە ناوەوەیـدا هێزێكـی ئیلاهـی هەبـوو كە پێـی دەگـوترا (اللـوح المحفوظ).

هەمـوو بەیـانیەك، ملیـك تـاوس بە فەرمـانی خـودای گەورە، پێویسـت بـوو ڕێنمـایی لەو (لـوح المحفـوظ)ە وەربگرێـت. ڕۆژێكیـان،كە ڕۆژی یەكشـەممە بـوو، ملیـك تـاووس لـوح المحفـوظ كـردەوە و نوسـرابوو خـوای گەورە داوای كـردووە كە " فەرمانـت پێـدەكەم هەمـوو دەریاكـان بە مشت(دەسـت) بپێویـت". مەلیـك تـاووس وتـی: چـۆن دەتـوانم ئەم دەریایـانە بپێـوم؟ خـودای گەورە لە وەڵامـدا وتـی: بـڕۆ بە فەرمـانی مـن، چـونكە هەر هەزار سـاڵێك دەڕوات لە خولەكێكـدا بە فەرمـانی مـنە، بـۆیە بـڕۆ، فەرمـانم پێكردوویـت. مەلیـك تەووس ڕوخسـاری خەمـاوی بـوو و چـوو دەریاكانی پێوانە كرد و هاتەوە. و

خـوای گەورە فەرمـووی: شانشـینی هـی تـۆیە، تـۆش پەروەردگـاری و تـۆ ملكەچكەری، وە گەورەییەكەت هیچ سنوور و كۆتاییەكی نییە.

ڕۆژی دواتـر لە لـوح المحفـوظ بـۆ ملیـك تـاوس ئاشـكرا بـوو كە بە مشـت زەوی بپێوێـت. ملـك تـاوس گـوێڕایەڵی فەرمـانی خـودای مەزن بـوو و چـوو زەویـی پێـوانە كـرد و گەڕایەوە بە سوپاسـی گەورەیـی و هێـزی خـالق و وتـی: زەوی هـی تـۆیە و تـۆ خـالق و تـۆ مەزنـی و دەسـەڵاتت هـیچ نەیـار و ڕكابەرێكـت نیـیە. ڕۆژی سێشـەممە

فەرمـانی بە فریشــتەی تـاووس درا کە بچێــتە گەنجیـنەی ڕۆحەکـانی تەنیشــت زەوی و بەهەشتەوە.

-تاوسی مەلەك سەیری ڕۆحی مرۆڤەکان دەکات-

خـوای گەورە پێـی گـوت: ئـێمە دەمانەوێـت سەرسـوڕهێنەر بـۆ مرۆڤـایەتی دروسـت بکەیــن، منــیش مــۆڵەتم پێــداویت بچیــت دەنــگ بە ڕۆحەکــان بــدەیت(بیانکەیت بەخــاوەنی دەنــگ). ملیۆنــان و هەزاران بەدوایانــدا ڕۆحبــوون، بەڵام هەر ڕۆحێــك قەبـارەی کـونجییەك یـان تـۆوێکی شـوتی بـوو. کاتێـك تاووسـی مەلەك دەنگـی پێـدان، ڕۆحــی هەمــوو ئەو ئێزیــدیانەی کە دەبــنە مــرۆڤ لە جیهانــدا، هــاتە لای. بــاقی ڕۆحەکــان لەلایەن ئەوەوە شــیاو بــوون و داوای لێبوردنیــان لێکــرد و پێیــان گــوت: ئەی تاووســی مەلەك چیمــان بەســەردێت؟ لە وەڵامــدا وتــی: بە فەرمــانی خــودای گەورە، بـۆ هەمـوو هۆزێـك پێغەمبەرێـك و بتێـك یـان پێغەمبەرێـك و مورشـیدێك دەنێرێـــت. هەمـــوو ئەو ڕۆحـــانە، هەریەکەیـــان نەیانـــدەتوانی هـــاوەڵەکەی ببیـــنن(ئەوانەی دەوروبەریـــان ببیـــنن)، هەریەکەیـــان پێیـــان وابـــوو کە تەنیـــایە. هەریەکەیـان فریشـتەی تاووسـیان بە تەنیـا بینـی. هەروەهـا پێـی وتـن، هەرکەسـێك گــوێڕایەڵی پێغەمــبەرەکەی بێــت، خــودای گەورە لێــی ڕازی دەبێــت و لە هەمــوو زیانێك دەیپارێزێت و بەرەکەتی پێ ببەخشێت".

-خەلقی ئادەم-

ڕۆژی چوارشــەممە، لــوح المحفــوظ کــرایەوە، خــودای گەورە فەرمــانی پێکــرد وێــنەی ئــادەم لە ئــاگر و هەوا و زەوی و ئــاوەوە دروســت بکــات بــۆیە ئەویشــی دروســتکرد، واتە شێوەی ئادەم.

ڕۆژی پێنجشــەممە، خــودای گەورە لە لــوح المحفــوظ فەرمــانی پێکــرد کە ســێ جــار بە کەرەســتەیەکی وەکــو فلــوت یــان زورنە فــوو لە گــوێی ئادەمــدا بکــات. (ئەمەش تــا ئێســتاش لای ئێزیــدییەکان بــوونی هەیە، کاتێــك یەکێکیــان سەرئێشــەی هەبــوو یــان کەڕ دەبێــت، کەسـێك دێـت و سێ جـار فلـوت لەبـن گـوێی لێـدەدات و چـاك دەبێـتەوە) کاتێك تاوسی مەلەك فوویەکی لە گوێی ئادەمدا کرد، لەسەر پێیەکانی وەستا.

-ئادەم دەچێتە بەهەشتەوە-

ڕۆژی هەینــی خــودای گەورە لە لــوح المحفــوظ فەرمــانی پێکــرد کە ئــادەم بچێــتە بەهەشــتەوە. چـل سـاڵ لە بەهەشـتدا مـایەوە. تـاوس پاشـای(گەورە) ئـادەم بـوو، بە فەرمـانی خــودای گەورە کاروبــاری ئەوی بەڕێــوە دەبــرد، بۆمــاوەی چــل ســاڵ لەگەڵ خــودای گەورە بــوو. دوای ئەوە حەوا لە ژێــر بــاڵی چەپــی ئــادەمەوە دروســت کــرد و ئەویش لە بەهەشتدا لەگەڵیدا بوو.

-ئادەم دەردەکرێت لەبەهەشت-

دوای ئەم مــاوەیە فەرمــانەکەی لە لــوح المحفــوظ بینــی بــۆ دەرکردنــی ئــادەم و حەوا لە بەهەشـــت چـــونکە بەڵێـــنەکەی جێبەجـــێ بـــوو و پێویســـت بـــوو مـــرۆڤ زاوزێ بکــاتەوە. پــێش ئەوەی دەرکردنــی کردبــوو کە لە گەنمــی خواردبــوو و ســکی ئاوســانی کردبـــوو و لە بەهەشـــت دەریکردبـــوو و فڕێیـــدابووە ســـەر زەوی. (دواتـــر ڕوون

دەبێتەوە کەوا حەرامکراوە لەلایەن خواوە نابێ ئادەم و حەوا گەنم بخۆن بۆیە دەرکراون)

-ئادەم لەسەر زەوی-

ماوەیەکی زۆر لە بیابانی سەر زەوی مایەوە، وەك خەوتوو و سەرلێشێواو، هیچ هەواڵێکی ڕۆحی نەبوو(لەلایەن خوداوە). ڕۆژی شەممە لە لوح المحفوظ فەرمانی خۆی لەوێدا بینی کە بچێتە لای ئادەم و لاسایی بکاتەوە بۆ ئەوەی هەستێتەوە و خۆی بە چالاکییەکانی مرۆڤەوە سەرقاڵ بکات. هەموو چالاکییەکانی مرۆڤی فێر کرد و حەواش بە هەمان شێوە. کاتێك ئادەم لە تینوێتی بەئاگا هاتەوە و مێشکی گەڕایەوە سەری، تاووس مەلەك لەبەردەمیدا وەستا و ئادەم پێی گوت: ناوت چییە، تۆ ئەم چاکە گەورەیەت بۆ کردین بۆ ئەوەی سوپاست بکەین.(ئێمەت بەهۆش هێنایەوە) تاوسی مەلەك وتی: من ناوم پیر مودەبەرە(مدبر).

-زاوزێ و کێشەی ئادەم و حەوا-

دوای ماوەیەك، کاتێك ئادەم و حەوا بینیان کە زاوزێکردن لە ڕێگەی بەشداریکردنی نێر و مێیەوە ڕوودەدات، ئادەم دەیگوت نەوەکە لە منەوەیە و بە هەمان شێوە حەوا دەیگوت نەوەکە لە منەوەیە. و لەسەر ئەمە ناکۆکی لە نێوانیاندا دروست بوو و دوای لێکۆڵینەوەی ورد، بۆچوون و ڕێککەوتنی نێوانیان ئەوە بوو کە هەریەکەیان ئارەزووی خۆی دەخاتە ناو پەرداخێکەوە و بەم شێوەیەش کردیان و دوو پەرداخەکەیان بۆ ماوەی نۆ مانگ سەر داخست. لە کۆتایی ئەو نۆ مانگەدا پەرداخەکەی ئادەم کرایەوە و دوو منداڵی لێ دەرچوون، نێرێك و مێیەك و ناویان شیت و هۆریا بوو و لەوانەوە نەتەوەی ئێزیدی لەدایك بوو. وە کاتێك پەرداخی حەوایان کردەوە، کرمی ڕزیو و ڕق لێبوو و هەموو

مێـرووە ناپاکەکـانی تـری تێـدا بـوو، خـوداش دوو مەمکـی بە ئـادەم دا و بـۆ مـاوەی دوو ساڵ شیری پێدا و هەر لەبەر ئەم هۆکارەش پیاوەکان مەمکی هەیە.

-حەوا و نەعامە و نەوەکانیان-

دوای ئەمە حەوا نەعامە(وشــترمرخ) بـوو جـووت بـوون و دوو کـۆرپەی لـێ لەدایـك بـــوو، نێـــر و مـــێ و ناویـــان قـــایم و قەیلـــومە بـــوو و لەوانەوە نەتەوە(نەتەوە بە طوائـــف هـــاتووە بەمە دەرەکەوێـــت لای یەزیـــدیەکان طوائـــف واتە ئـــاینی جیـــا) جۆراوجۆرەکـــــان لەدایـــــك بـــــوون، وەك مەســـــیحییەکان و جولەکەکـــــان و ئیسماعیلییەکان(مەبەســت پێـی ئیسـلامە). شـیت و هۆریـا دوو ڕاسـتگۆی یەکەمـن لە ئـــادەمەوە. ئەوان لە ڕەچەڵەکـــی ئـــادەمن. شـــیت کـــوڕی درەخـــتە(ابن الشـــجرة)، هەر بۆیەش مەلیك سەجادین بە ناوی (ابن شجرة) ناونراوە.(نەسڵی یەزیدی).

-دووبارە ناکۆکی-

دوای ئەمەش نـاکۆکی لە نێـوان پیـاو و ژنەکە دروســت بـوو لەو کـاتەدا، بەو پێــیەی پیـــاوەکە دەیگـــوت ژنەکەم خیـــانەتی کـــردووە و ژنەکەش ڕەتیـــدەکاتەوە کە خیـــانەتی کردبێـــت. پاشـــان یەکێـــك لە میللەتـــی ئێزیـــدی ڕاســـتگۆمان هەســـتا و لە نێوانیانـــدا ئاشـــت بـــووەوە و فەرمـــانی دا کە لە هەمـــوو ئـــاهەنگێکی هاوســـەرگیریدا تەپڵێـــك و زوڕنـــایەك بکـــرێتە شـــایەتحاڵی هاوســـەرگیرییەکە بـــۆ ئەوەی خەڵـــك بیبیســـتن کە فلاّن فلاّن کەسی وەك هاوسەر وەرگرتووە. ناموسیان ناموسی یەکترە.

-تۆفانی نوح-

دەڵـێن دوای لافـاوەکەی نـوح لافـاوێکی تـر لەم دونیـایە ڕوویـدا و میللەتـی ئێزیـدی لە (نعمـــي) هـــاتە خـــوارەوە ڕووخســـاری شـــەرەفمەند و پاشـــای ئاشـــتی کە پێـــی دەوترێـت مەلیـك میـران و ئەوانـی تـر لە نەوەکـانی حـام کە سـووکایەتی پێکـرا و منـــداڵەکانی وەچەخســـتنەوە و دوای لافـــاوەکەی نـــوح میللەتـــی ئێزیـــدی وەك لافـــاوەکە گۆشـــەگیری کـــرا. (واتە میللەتـــی ئێزیـــدی لەوســـاوە گۆشـــەگیرە).

وێنەی نوح و تۆفانەکە (لالش)

-مسحفارش و کوردی-

وە خــودای گەورە بە زمــانی کــوردی لەگەڵ ئــادەم و لەگەڵ مەلیــك تــاوس قســەی کـــردووە و هەر لەبەر ئەم هۆکـــارەش کتێبـــی مســـحەفا ڕەش کە هـــی مەلیـــك شەمس الدینە و زبورەکانی داود بە زمانی کوردییە.

-تۆفان-

وە کاتێـك کەشــتیەکە لە ســەرووی ئــاوەوە بەرزبــووەوە بــۆ یەکەمجــار لە گونــدی عەیــن ســیفنی(عین ســفني) کە دە ســەعات لە موســڵەوە دوورە نیشــتەوە و کاتێــك کەشــتییەکە بەســەر ئــاوەکەدا دەســوڕایەوە بە دەوری چیــای شــنگالدا دەســوڕایەوە و خــۆی بە بەردێکــدا کێشــا و ڕێگــاکە لێــیەوە مــایەوە لەگەڵ ئەو بەردەی کە لە ســن اکلــوب (وە تــا ئێســتاش شــوێنێك هەیە لە چیــای شــنگال بە نــاوی ســن اکلــوب) و کەشــتییەکە گەڕایەوە بــۆ چیــای شــنگال و گــوتی: ئیــرەییم پــێ مەبە چــونکە مــن دەمەوێــت لەســەرت بوەســتم. کەشــتیەکە چــونکە خــۆی بە بەرد کێشــابوو و چیــای شــنگالیش ئامــادەنەبوو کەشــتیەکە لەخــۆی بگرێــت. دواتــر مارەکــان کونەکانیــان گرت و خەڵکەکە ڕزگاریان بوو، کەشتییەکەی لەسەر چیای جودی لەنگەری گرت.

-دوای لەنگەرگرتن-

دوای ئەوەی نــوح کەشــتییەکە بەجێــدەهێڵێت، ژمــارەی مارەکــان زیادیــان کــرد و دەســتیان کــرد بە گــازگرتن لە مــرۆڤ. نــوح مــارەکەی گــرت و بە ئــاگر ســووتاند و لە خۆڵەمێشــەکەیەوە مێشــوولە هــاتە جیهــان. مــار لە ژێــر بــاڵی مرۆڤــدا دەژیــا و لە جەســتەی مــرۆڤەوە دەژیــا. نــوح مــارەکەی گــرت و پێــی گــوت: خواردنــت چیــیە؟ باڵنــدەیەکی پەڕەســێلکە (ســنونوە) هــات و مــارەکەی خســتە ئــاگرەوە، مــارەکە دەیگوت آخ آخ لە زمانی کوردیدا واتە تۆز و خۆڵە.

دوای ئەوەی نوح مارەکەی سووتاند و بوو بە خۆڵەمێش، لە خۆڵەمێشەکەیەوە ئەو مێشووله هاتنە ئاراوە کە زیان بە مرۆڤ دەگەیەنن.

-مێژووی یەزیدی-

مێژووی نەتەوەی ئێزیدی دەگەڕێتەوە بۆ سەردەمی أحشویروش(پاشایەکە لە پەیمانی کۆن ناوی هاتووە کە هەمان خەکسیس ی فەرمانڕەوای هەخامەشیە کوڕی داریوشی مەزنە، لەساڵی ٤٨٦تا٤٦٥پێش زاین فەرمانڕەوایی کردووە) و ئەردەشێر (ئەردەشێری دەمەزرێنەری ئیمپراتۆریەتی ساسانی کوردی مەبەستە، کە ئەردەشێری کوڕی بابەك کوڕی ساسان ە لەساڵی ٢٢٤تا٢٤٢زاینی حوکمڕانی کردووە) پاشای فارس و عەجەم. تا ئێستا لە ئێران شارێك هەیە بە ناوی ئەزدگان(ڕەنگە شاری یەزد مەبەست بێت) . باوەڕیان لەو ڕۆژانەدا لە سەردەمی شەمس الدین و فەخر الدین بە واتای مانگ و گواستنەوەی ڕۆحەکان بووە. زۆربەی بیروباوەڕەکانیان وەك بیروباوەڕی میسرییە سەرەتاییەکان بوو(پاشایانی ڕابردوو). باوەڕیان بە پاشای باران و پاشای هەوا و پاشای ئاگر هەبوو. میللەتی ئێزیدی ئێمە ناوی ئەزدان بوو بە واتای نەتەوەی ئەزدانەکان. سوێندیان خوارد بە ناوی ئازدانی پاك مونەووەر دروستکەری شەو و ڕۆژ و خولقێنەری خۆر و مانگ.

هەر هەزار ساڵ جارێك یەکێك لە حەوت فریشتەکە دەستی بەسەر زەویدا دەگرت و نیشانە و یاساکانی بۆ نەتەوەی ئێزیدی و باقی مەزهەبەکانی جیهان ئاشکرا دەکرد. پاشان بەرەو ماڵی پیرۆز بەرزدەبووەوە و یاسا و سیستمی میللەتی ئێزیدیمان دادەمەزرێنێت و هەڕەشەی لە باقی گەلانی دەرچووی دەکرد. لە شوێنە پیرۆزەکان لەگەڵمانن.

-مێژووی یەزیدی و سەردەمێکی جیا-

پێش یەزید کوڕی موعاویە، پاشایەك هەبوو بە ناوی یەزید الجعفي(کابرایەکی خەواریج بوو) لە نێوان سنوورەکانی ئێران و کورددا. زۆربەی کوردەکان لە ڕەچەڵەکی ئەو ئێزیدینن و هەندێکیان ئاشوورین(واتە کورد لەنەوەی ئەو یەزیدە و ئاشوریە). دوای ماوەیەکی زۆر خودای گەورە فەرمانی ناردنی یەزیدی دا.

-چیرۆکی یەزیدی کوڕی معاویە-

لەو سەردەمەدا دوو تیرە هەبوون بەنو ئومەیە و بەنو هاشم هەبووە. بەنو ئومەیە لە بەنو هاشم بەهێزتر بوو. بەنو هاشم سەرکەوت کاتێك محمد پێغەمبەری ئیسماعیلیەکان(ئیسلام) پەیدابوو.

موعاویە، باوکی یەزید، بە لەبەرچاوگرتنی سەردەم، وەك هاوەڵێك بوو بۆ محمد. بەو پێیەی محمد ڕەفتاری ڕاستودروستی نەدەکرد، سەرئێشەی هەبوو. بەمعاویەی گوت سەرم بتاشە. بەو پێیەی معاویە سەرتاش بوو. معاویە دەستی کرد بە تاشینی سەری کاتێك بە سەختی دەستی کرد بە سەرتاشی سەری محەمەد تا برینداری کرد و خوێنی لێ ڕژا. معاویە ترسی ئەوەی هەبوو خوێنی محەمەد بکەوێتە سەر زەوی، بۆیە بە زمانی خوێنەکەی خواردەوە گرت. محمد سەری بەرز کردەوە و پێی وت: معاویە چیت کرد؟ لە وەڵامدا وتی: ترسام خوێنەکەت بکەوێتە سەر زەوی، بۆیە خواردمەوە چونکە نیعمەتە. محمد لە وەڵامدا وتی: تۆ هەڵەت کردووە چونکە بەم کارە میللەتێك دەهێننە دواوە کە شەڕی میللەتەکەم دەکات و شکستی پێدەهێنن. معاویە لە وەڵامدا وتی: ئەگەر وابێت ئەوا من ناچمە دونیا، واتە بە هیچ شێوەیەك هاوسەرگیری ناکەم. دوای ماوەیەك خوای گەورە دووپشکێکی بەسەر معاویەدا نارد و ژەهری بەسەر دەموچاویدا ڕشاند و معاویە نەخۆش کەوت بەڵام هەر لەژیاندابوو. پاشان

محمــد و خزمەکــانی پزیشــکیان کــۆکردەوە بــۆ چارەســەرکردنی. پزیشــکەکان بڕیاریــان دا کە ئەگەر هاوســەرگیری نەکــات دەمرێــت. بــۆیە مجمــد و خزمــانی ئـافرەتێکی پیریـان بـۆ هێنـا کە تەمەنـی هەشـتا ساڵ بـوو و نـاوی مەحوسـە خوشـکی عـومەری کـوڕی خەتـاب بـوو. معـاویە ئەوی هێنـا و ڕۆژی دواتـر ژنەکە بـووبە ژنێکـی بیســت و پێـنج سـالآن و جـوان بـوو و پاشـان پاشـامان یەزیـد لەدایـك بـوو. ئەمەش لەبەر ئەوەیە کە خــودای گەورە بەڵێنــی بە ملــك تــاوس دابــوو کە مەلیــك یەزیــد دەنێرێــت بــۆ ئەوەی ئەم مــیللەتە ســەربخات و پاشــامان یەزیــد نێوەنــدگیربێت، یەزیـد لەبەر نـوری خـوای گەورە کە پێـی دەوترێـت ئێزیـد". گەلانـی نـامۆ و تایەفەکـان بیــردەکەنەوە و دەڵــێن کە پاشــای زەویمــان دەرکــرا، هۆکــاری ئەمەش ئەوەیە کە بە کــــافر نــــاوی دەبەن چــــونکە ڕاســــتترین و ســــەلامەتترین و باشــــترین سەنجاك(دەســەڵاتدار) لەگەڵ ئــێمەدایە دوای ئەوەی ئــایەت و یاســا و ڕێســاکانی ڕادەستی میللەتی یەزیدیمان کرد.(ناکۆکەکان مەبەستیان هاشمیەکانە)

مەزاری سلتان ئیزی_یزی(یەزید) لە جۆرجیا

-شوێنی تاوسەکان(سەنجاك)-

ئێزیـــدییەکان حەوت تاوســـیان هەیە. یەك تـــاووس بەس نیـــیە بـــۆ هەمـــوو ئێزیـــدییەکان، بەو پێـــیەی لە نـــاوچە و پارێزگـــا زۆر دوورەکانـــدا بڵاوبـــوونەتەوە. هەنـــدێکیان لە عێـــراق و هەنـــدێکی تـــر لە تورکیـــا و ســـوریا و هەنـــدێکی تـــریش لە ئەرمینیـــا و جۆرجیـــا. بـــۆیە ئێزیـــدییەکان ناچـــار بـــوون حەوت تـــاووس (ســـەنجاك) دروســـت بـکەن، هەریەکەیـان نـاوی خـۆی هەبـووە، هەریەکەیـان ئامـاژەیە بـۆ یەکێـك لەو ناوچانەی کە ئێزیدییەکان تێیدا نیشتەجێن. ئەمانە ناوەکانیانن:

1- ســـەنجاکی ســـوریا کە نـــاوچەی بـــازنەیی قامیشـــلۆ و حەســـەکە و حەلەب و لازقـــیە لەخۆدەگرێت و پێی دەوترێت تاووسی شام.

2. ســـەنجاکی ئەنـــادۆڵ، و نـــاوچەی ئورفـــا و دیـــاربەکر و مـــاردین و ئەنتـــاکیە و سیواس و سەعارد و پێی دەوترێت تاووسی زوزانا.

3. سەنجاکی عەجەم، و ناوچەی بازنەیی تەبرێز، و پێی دەوترێت تاووسی تەورێز.

4- ســـەنجاکی ئەســـقف کە ئامـــاژەیەکی مـــۆدێرنە بـــۆ مۆســـکۆی پـــایتەختی ڕووســـیا و ئەرمینیا و جۆرجیا و ڕۆستۆڤ لەخۆدەگرێت و پێی دەوترێت تاوسی ئەسقف.

5. ســـەنجاکی قەزای شـــێخان لە پارێزگـــای نەیـــنەوای موســـڵ، و پێـــی دەوترێـــت تاووسی شێخان.

6. ســـەنجاکی قەزای شـــنگال لە پارێزگـــای نەیـــنەوای موســـڵ، و پێـــی دەوترێـــت تاووسی شەنگار.

7- سەنجاکی خالدین کە بۆ هەمیشە لە خەزێنەی میهرەبان لە گوندی باعەدرێ کە شوێنی میرنشینی ئێزیدییە لە شێخان پارێزراوە و پێی دەوترێت تاووسی عنزل (عبد الرزاق الحسني، اليزيديون في حاضرهم وماضيهم ، ص ٤٣).

-٧١ جۆر ئادەم-

دەڵێین کتێبەکانمان دڵی ئێمەن، بەو پێیەی ئێمە لە ئادەمی کۆتاییەوە و بەدواوە هەمووو شتێك دەزانین (چونکە دان بە حەفتا ئادەمدا دەنێن و ئەمەش باوکمانە ئادەمی حەفتا و یەکەم). ئێستاش سەبارەت بە سەردەمی ئێستا و داهاتوو، گومان و دووبەرەکی لە نێوان کواجکەکان هەیە، بۆیە یەکێکیان ئینکاری ئەوی دیکە دەکات. بەڵام دەڵێن، چۆن بەبێ دۆزینەوە و ڕیوایەت بۆیان دەردەکەوێت؟ بە ڕووخساری جیاواز و لە کاتی جیاوازدا دەردەکەون. لە نێویاندا ئەوانەن کە دەڵێن ئێوارە شێخی شەمسە و لە هەمووو کاتێکدا پێغەمبەرمان هەیە،چ بەجۆرێك یەکێك لە کواجکەکان وتی: من لە کەشتیی پێغەمبەر یونسدا بووم کاتێك فڕێیاندایە ناو دەریاوە، چل ڕۆژ و شەو لە دەریادا مایەوە. یەکێکی تر وتی: من لە مەجلیس بووم لەبەردەم خودای گەورەدا، پرسیاری لێکردم و وتی: چۆن کاتی ناردنی مەسیح بۆ جیهان دێت؟' منیش وەڵامم دایەوە: بەڵێ، پاشان ناردی دوای ئەوەی لەگەڵ خۆردا موعجیزەی بۆ کرد، وە دابەزی بۆ سەر زەوی، و تەنها حەوت گەنجینەی پیشانی میللەتەکەمان دا کە ئێستا لە شێخ ئادیە.

-جیاوازی نێوان نامۆکان و یەزیدیەکان-

نامۆکان(غەیرەدینەکان) وەك ئێمە ڕێکوپێکی ناپارێزن، وە ڕەگەزێکی ناسراو و ناوداریان وەك ئێمە نییە. ئێمە ئەمیری کوڕی ئەمیرین و کوڕی شێخ و کوڕی قەوالەکان و کوڕی فەقیر و کوجکەکان و ئەوانی ترین.. بەڵام مەسیحی و محمەدەکان دەبنە قەشە و مەلا کە لە ڕەگەز و عەشیرەتەکەیان نین(واتە نا

ئاسـاییە هەمـوو کەسـێك ببێـتە قەشـە و مەلا بـێ ئەوەی خـاوەن نەسـەبێکی چـاك بێـت). قەوالەکـان هەرگیـز ڕیشتاشـی نـاکەن. بە هەمـان شـێوە شـێخ و گەورە و فەقیـر و کوجکەکـان و ئەمیرەکـانیش ڕیـش ناتاشـن. ئەگەر یەکێکیـان ڕیشـیان تاشی ئەوا کەس بەگوێیان ناکات و خێر و چاکەی بۆ نایەتە پێش..

-نەریتەکانی زەواج-

سـەبارەت بە زەواجـیش نانێـك لە مـاڵی ئەمیـر دەهێـنن و ئەگەر لە مـاڵی ئەمیـردا نەبـوو، ئەوا لە مـاڵی شـێخ یـان لە مـاڵی یەکێـك لە گەورەکـان کە خـانەخوێی نـامۆیە لە ئێزیـدییەکان.(واتە ئەو بنەمـاڵانەی نـانی ماڵیـان ناخورێـت). نیـوەی دەبەخشـن بە زاوا و نیـوەکەی تـریش بە بـووك و بە ڕەزامەنـدی هەردوولا وەك ڕێوڕەسـمێك بـۆ دەسـتگیرانداری و هاوسـەرگیری دەیخـۆن. یـان کەمێـك لە خـۆڵی شـێخ ئـادی کە پێشکەشـکردنی نـانی ئاسـاییە دەهێـنن و دەیخـۆن. بەگشـتی لە هەمـوو مـاڵێکەوە بڕێك لە گڵی شێخ ئادی هەیە، ئەمەش وەك بەرەکەتێکە بۆیان ئاساییە.

-ژن ڕفاندن-

ئەگەر یەکێکیـان ژنـی هـاوڕێکەی ڕفانـد، دەبێـت حەقەی بە زیـو بـدات بە هـاوڕێکەی، یان ژنی یەکەمی پێبدات، یان خوشکەکەی، یان دایکی.

-هاوسەرگیری لەکاتێکی قەدەغەکراو-

لە مـانگی نیسـاندا هاوسـەرگیری قەدەغەیە، چـونکە سـاڵی نـوێیە، بەڵام ئەگەر کواجکەکـان تێیـدا هاوسـەرگیری بـکەن، ئەوا ڕێگەیـان پێـدەدرێت. کەس ناتوانێـت کچـی کواجکەکـان ببـات و جـگەلە کەسـێك لە عەشـیرەت و ڕەگەز و پـلەدارەکەی خـۆی بێـت. بەڵام ئەمیـر ڕێـگەی پێـدراوە بەبـێ بەربەسـت لە هەر کەسـێك کە ئارەزووی بکات هاوسەرگیری بکات.

-تەمەنی هاوسەرگیری و ژمارەی هاوسەر-

هاوسەرگیری لەگەڵ کچێك کە تەمەنی لە نێوان دە بۆ دوانزە ساڵدایە لەلایەن دەسەلآتی هاوسەرگیرییەکەیانەوە ڕێگەپێدراوە. وە لە ژنێکەوە تا شەشەم یەك لە دوای یەك دەبەن.

کچەکە هیچ میراتێکی لە باوکی نییە، بەلآم وەك باخێك دەیفرۆشێت. وە ئەگەر بیەوێت هاوسەرگیری بکات، دەبێت زیو یان شتێك لە خزمەت و ماندووبوونی دەستەکانی بدات بە باوکی.(واتە ئەو مارەییەی کچ وەریدەگرێ بۆ کچە خۆی نیە بەڵکو بۆ باوکیەتی.)

-ئاهەنگ و ڕێوڕەسم و نەریتی ڕۆژی هاوسەرگیری-

شێخەکان تەنها شەرابی سوور و بێهۆشکەر دەخۆنەوە و هەندێك شێخیش ناخۆنەوە. سەماکردن و بینینی هەردوو ژن و پیاو بۆیان ڕێگەپێدراوە. پێش ئەوەی بووك بگاتە ماڵی زاوا، دەبێت بەلای هەموو کەسێکدا تێپەڕێت، مەبەستم ئەو سەرۆك عەشیرەتانەیە کە لەبەردەم ملك وەستاون. هەروەها کڵێسا مەسیحییەکان ئەگەر لە ڕێگادا بێت، دەبێت قبوڵیان بکەن (شتێکی سەیرە کڵێسای مەسیحی چ پیرۆزیەکی هەیە لایان!). کاتێك دەگاتە ماڵی زاوا، کاتێك دەیهێننە ناو حەوشەکە، لەسەر شوێنێکی بەرز وەستاوە و بە بەردێکی بچووك لێی دەدات، بەم شێوەیە نیشان دەدات کە لە ژێر دەسەلآتی ئەودایە. نانێك لەسەر سەری دادەنێن، وەك نیشانەی ئەوەی کە هەژارەکانی خۆشدەوێت. شەوانی هەینی و چوارشەممە دەبێت ڕێگری لە زاوا بکرێت کە لەگەڵ بووکدا بێت. یەکەم شەو کە زاوا دەچێتە سەر بووکەکەی، دوو پیاو یان زیاتر لە دەرگای ئەو ژوورە وەستاون کە زاوا و بووکەکەی لێیە. کاتێك دەیبات، زاواکە بە دەستەسڕێکەوە دێتە دەرەوە و کچێنییەکەی ڕادەگەیەنێت و پەڕۆ خوێناویەکە

دەداتە دەســـتی ئەوانەی لەبەردەم دەرگـــاکە وەســـتاون، لەو کـــاتەدا تەقە دەکەن وەك نیشـــانەیەك بـــۆ ئەوەی فـــلان کەس هاوســـەرگیری لەگەڵ فـــلان کەس کردووە.

دەبێــت تەپــڵ و زورنە لە ئــاهەنگی هاوســەرگیریدا بێــت بــۆ شــایەتحاڵی. ئەم داب و نەریتە دەگەڕێتەوە بۆ سەردەمی کۆن.

-مێژووی ئەم نەریتە-

لە ســەردەمی کــۆن، واتە لە ســەردەمی شــێخ ئــادیەوە پیاوێــك بانگەشــەی ئەوەی دەکــرد کەوا ژنەکەی خیــانەتی کــردووە، ژنەکەش نکــۆڵی لەوە دەکــات و دەڵێــت ئەم پیــاوە مێــردی مــن نــیە. یەکێــك لە بــاوانە ڕاســتگۆکانمان هەســتا و لە نێوانیانــدا ئاشــتەوایی کــرد. لەو کــاتەدا فەرمــانی دا کە زەماوەنــدەکە تەپــڵ و زورنە لەگەڵــدا بێــت. پیــاوەکە نــاوی پیــرلین بــوو، یەکێــك بــوو لە خوێنــدکارەکانی شــێخ ئــادی. کاتێــك تەپــڵەکە لێــدرا، ئامــاژەی بەوەدا کە فــلان کەس هاوســەرگیری لەگەڵ فــلان کەس کــردووە. بەهەمــان شــێوە کاتێــك زورنە دەژەنــرا، ئامــاژەی بەوە دەکــرد کە فــلان فــلان هاوســەرگیری کــردووە و بــووەتە ژنــی. کــاری ئەم ئێزیــدیە ئاشــتکردنەوەی دڵــی ئەو کەســانە بــوو کە نــاکۆك بــوون و یەکخســتنەوەیان. مەبەســتم ئەوەیە، ئەگەر کەسێك ژنــی بویســتایە و ژنەکەی تێــر نەکردبــا، مەڕێــك، یــان شــتێکی دیــکەی دەکــردە قوربــانی پیــرلین. ئەوە پیــرلین کە دڵیــان ئاشــت دەکــاتەوە و ئەویــش لە شــوێنی شــێخ ئــادی پێگەیەکــی هەیە. وەك لە ســەرەوە ئاماژەمــان پێــدا هاوســەرگیری لە مانگی نیساندا بۆ هەر ئێزیدییەك بە تەواوەتی قەدەغەیە.

-درووستکردنی ماڵ لە مانگی نیساندا-

بەهەمـان شـێوە دروسـتکردن و پێکهێنـانی مـاڵ قەدەغەیە چـونکە دەڵـێن مـانگی نیسـان بـۆ بێوەژنەکـانە و هەرکەسـێك لەم مـانگەدا هاوسـەرگیری بکـات دەبێـت یەکێـك لە هاوسـەرەکانی بمرێـت. سـەبارەت بە پێکهێنـانی مـاڵ، لەبەر ئەوەیە کە نیسـان مـانگی گـوڵە و زەوی بە گـوڵ و بـۆنی بۆنخـۆش و بـاران بەخـش ڕازاوەتەوە. وە بەو پێـیەی فریشـتەکان لەم مـانگەدا پەیوەنـدی دەکەن، دروسـت نیـیە هاوسـەرگیرییەك ئەنجـام بـدرێت یـان ماڵێـك تێیـدا پێکبهێرنرێـت. زۆرێـك لەوانەی لەم مـانگەدا ئەم کارانەیـان ئەنجامـدا گیانیـان لەدەسـتدا، هەروەهـا ئەوانەی لەم مانگەدا خانوویان دروستکرد و سەرکەوتوو نەبوون.

-هاوسەرگیری نێوان چینەکانی ئاینەکە-

قەوالەکـان و کوجکەکـان و فەقیرەکـان هاوسـەرگیری لەنـاو یەك ئەنجـام دەدەن. ئەمیـر دەبێـت لە هـۆزەکەی وەربگرێـت، شـێخیش هەروا. هەریەکەیـان دەبێـت لە جـۆری خـۆی وەربگرێـت و هاوسـەرگیری بکـات. پیـاو بـۆی هەیە یەك تـا شـەش ژن بێنێـت، بەپێـی توانـای خـۆی. مەبەسـتم ئەوەیە ئەگەر یەکێکیـان بمرێـت، یەکێکـی تـر دەبـات. پیـاو بـۆی نیـیە دوو ژنـی زینـدووی هەبێـت بەبـێ ڕەزامەنـدی ژنـی یەکەم ژنـی تربێنێت.

-مردن و ڕێوڕەسم-

کاتێك ئێزیـدی دەمرێـت، دەبێـت کوجـك یـان، شـێخ، یـان پیرێکـی ئامادەبێـت. کەمێـك لە خـۆڵی شـێخەکەی بـۆ دەهێـنن و کەمێکیـان دەخەنە دەسـتی و پـێش ناشـتنی دەموچـاوی پـێ دەسـڕنەوە. دوای ناشـتنی کەمێـك لە گۆشـتی مەڕ لەسـەر گـۆڕەکەی دادەنـێن بـۆ ئەوەی دڕنـدە نەیەت و سـەیری بکـات. خـواردن پێشـکەش

دەکەن وەك جێگــــرەوەی ڕۆحـــی و بـــۆ مردووەکـــان. کوجکەکـــان گۆڕەکـــان دەڕازێنـنەوە و دوعـا دەکەن بـۆ ئەوەی زیـو وەربگـرن. تـا درەنگانێـك لە سـەر گـۆڕی مردووەکـــان بەخەبەر دەمێنــــنەوە و لە ڕێـــگەی خەون و دۆزینەوەکـــانەوە بۆیـــان دەردەکەوێـت کە دوای مردنـی مـردووەکە چـی بەسـەر حـاڵی مـردووەکەدا هـاتووە و دووبـــارە بە چ فــــۆرم و هاوشـــێوەیەك گەڕاوەتەوە بـــۆ ئەم دونیایە(تناســـخ الارواح).

-تنـاســخ-

ڕۆحـی خراپەکـاران دەچێـتە نـاو جەسـتەی سـەگ و بەراز و کەر و ئەسـپ و هتـد و بۆ ماوەیەك ئازار دەچێژن. دوای ئەوە دەچنە ناو جەستەی مرۆڤیشەوە.

کەسـانێك هەن زیـو لە ژێـر زەویـدا دەشـارنەوە بـۆ ئەوەی کە دەگەڕێـنەوە چـاوی لـێ بـکەن. کوجکەکـان بە یاسـای کـۆچی ڕۆحەکانیـان بـۆ ڕوون دەکەنەوە. گومـان و ئـارگیومێنتی زۆر لەسـەر ئەمە لەنێـوان کوجکەکـان هەیە و کاواجیکەکـان زانیـاری لەســـەر ئەو دۆزیـــــنەوانە دەدەن کە بەلای ئەوانەوە دەردەکەون و ئەو گــــــروپە باوەڕیـــان هەیە و باوەڕیـــان بەو شـــتانە هەیە کە دەیڵـــێن بەتـــایبەتی ســـەبارەت بە مردووەکـــان. کەواتە ئەوەی دەمرێـــت، بە گـــوتەی ئەوان، ئەمیـــر یـــان حـــاکمە یـــان ســــوڵتان یـــان شـــتێکی تـــرە، و بە ڕاســـتگۆیی و دادپەروەری ناســـرابوو و بە دادپەروەرییەوە حوکمڕانی دەکرد.

ئەم کەسە لە ڕێگەی کۆچی ڕۆحەکانەوە بۆ پلەیەکی بەرزتر بەرز دەبێتەوە.

ئەگەر هەژار بووبێـت و ڕەفتـارێکی باشـی هەبـووایە، ئەوا بـۆ پلەیەکـی بەرزتـریش بەرز دەبێتەوە.

بەڵام ئەگەر ڕەفتـارەکەی جـێگەی ڕەزامەنـدی نەبـوو و خراپەکـار و بـێ ئەخلاقــی و مرۆڤێکــی خـوێنڕێژ و دز و کـردەوەی ناشـیرین و قێزەونێکـی تـری لەو جـۆرە بـوو، ئەوا وەك ئـاژەڵێکی نـزم و نەفـرەت لێکـراوی وەك سـەگ، بەراز، یـان هەر ئـاژەڵێکی نزمـی تـر دەچێـتە نـاواوە و لە ڕێـگەی گواسـتنەوەی ڕۆحەکـانەوە دەگـوازرێتەوە بـۆ حەوت جـۆر و دوای ئەوە لە شـێوەی مرۆڤێکــی نەفــرەت لێکــراودا دەردەکەوێــت کە پێویستی بە ڕزق و ڕۆزی ڕۆژانە، کەسیش هیچی پێ نادات بە خێر.

وە ئەگەر پیـاو یـان ژنێکـی مامناوەنـد بـوو، مەبەسـتم ئەوەیە چـاکە و خـراپەکەی یەکسـانە، ئەوا دوای مردنـی وەك مەڕ، بـزن، یـان مـامز دێـتەوە دونیـا نـاوەوە تـا ئەو ئـاژەڵە ژیـانی خـۆی تەواو دەکـات. دوای ئەوە دەگەڕێـتەوە بـۆ شـێوەی مـرۆڤ کاتێـك مـاوەی دیـاریکراوی خـۆی تەواو دەکـات، دوای ئەوەی لە حـاڵەتێکەوە بـۆ حـاڵەتێکی دیــکە دەڕوات. هەنــدێك کەس بە بەرزبــوونەوە حەوت جــار لە ڕەگەزێــکەوە بــۆ ڕەگەزێکـی تـر یـان لە پێسـتێکەوە بـۆ پێسـتێکی تـر دەڕوات تـا دەبـنە مـامز یـان مەڕ. دوای ئەوە ســەردەکەون بــۆ ئەســپێکی ڕەگەزی پــاك کە خــاوەنەکەی یەکێــك لە پاشاکان یان شازادەکانە. دوای ئەوە دیسان جەستەی مرۆڤ لەبەر دەکەنەوە.

بەم شــێوەیە ئەگەر مــردووەکە لە مــاوەی ژیانیــدا زیناکــار بووبێــت، ڕۆحــی دادەبەزێت بۆ ناو بەرازێك.

ئەگەر درۆزن بوو، ئەوا بوو بە کەرێکی بارگران وماندوو.

وە هەروەهـا لەگەڵ بـاقی گوناهەکانـدا. هەمـوو جـۆرە گوناهێـك لە نێـو ئاژەڵەکانـدا جێگەی خۆی هەیە.

بەم شــێوەیە ئەگەر نــادادپەروەر بووبێــت، ڕۆحــی دادەبەزێــتە نــاو هەمــوو بـوونەوەرێکی بچـووکی دونیـا. جارێکیـان چیرۆکنووسـێك و بزنێـك بانگهێشـت کـران

بـۆ جەژنێـك و خەڵكـی مـاڵەكە خـواردنی گرانبەهایـان ئامـادە كردبـوو وەك ڕێزێـك بـۆ ئەو بــزنەی كە لە نێویانــدا ڕێزێكــی زۆری لێــدەگیرا. كاتێــك ژەمەكەیــان ئامــادە كــرد، ســەگێكی نەفــرەت لێكــراو و خــراپ لە دەرگــاكە دەركەوت. كە بــزنەكە ســەگەكەی بینــی، هەســتا و خواردنەكــانی پێشــكەش بەو ئــاژەڵە نەفــرەتییە كــرد. كاتێــك خــاوەن مــاڵەكە و دەســتە بانگهێشــتكراوەكە بینییــان كە بــزنەكە چــی كــردووە، دڵیــان پــڕ بــوو لە تورەیی، بەڵام بەو پێیەی بزنەكە ڕێزی لێ دەگیرا، هیچیان نەگوت.

خــاوەن بــزنەكە لەوە تێنەگەیشــت، بە نــاڕەحەتیەوە چــووەلای خــاوەنی پێشــووی بــزنەكە و خــاوەنە پێشــووەكە پێــی وت دەبیــنم كە تــۆ ناڕەحەتیــت، كــابراش وەڵامــی دایەوە كە شـــتێكی وا ڕوویـــداوە لەگەڵ هەڵوێســـتەكەتدا ناگونجێـــت. خـــاوەنە پێشــووەكە وەڵامــی دایەوە: نەخێــر خــواردنەكە بــۆ مەبەســتەكە گونجــاوە و مــن سوپاســگوزارم، بەڵام ئێــوە ئەم ســەگە ناناســن، ئەمە فــڵانە شــێخە. لە فــڵانە ئــاهەنگی تــر بــوو لە ئــاهەنگەكەی تــر تــورە بــوو و ڕێــزی لێنەگیرابــوو و دوایــی مــرد و ڕۆحــی هــاتەوە بەری ئەم ســەگە. بــزنەكە هــاتە جــواب و گــوتی بەڵــێ بــۆیە مــن خواردنم پێشكەشكرد

پاشــان كاتێــك ئامــادەبووان گوێیــان لەم وتــارە بــوو، هەموویــان دڵخــۆش بــوون و خواردنی دیكەیان پێشكەش كرد كە دوای ئەو خواردنانە ئامادەیان كردبوو.

وە ئەگەر منــداڵێك مــرد كە چــاكە و خــراپە نازانێــت چــل ڕۆژ لە بەهەشــتی شــەداد كــوڕی عــاد دەمێنێــتەوە و دوای ئەوە ڕۆحــی دەگەڕێــتەوە بــۆ نــاو مرۆڤەكــان. ئەگەر نێر بێت ئەوا دەبێتەوە مرۆڤێكی نێر و ئەگەر مێ بێت ئەوا دەبێتە پشیلە.

بە هەمان شێوە هەركەسێك دز بمرێت، ڕۆحی دادەبەزێت بۆ ناو پشیلە.

ئەگەر کەسێك بمرێت دڵی شێوەیەك و زمانیش شێوەی تربوو، ڕۆحی دادەبەزێت بۆ مانگایەك یان گایەك کە یەك دۆنم زەوی دەکێڵێت تا ڕۆحی هەمیشە ماندوو دەبێت.

وە هەرکەسێك بە خیانەتکار بمرێت، ڕۆحی دەچێتە ناو ڕێوییەکەوە.

وە هەرکەسێك بە سەرسەخت(هەنگاوی هەڵەی زۆر بنێ لەژیانیدا) بمرێت، ڕۆحی دەچێتە ناو مارێکەوە کە هەمیشە دەترسێت و دەبێت لەناو زەویدا بمێنێتەوە.

و بەم شێوەیە هەموو جۆرە گوناهێك ئاژەڵێکی هەیە کە خاوەنی ئەو سیاجەیە و لەناو ئەو ئاژەڵەدا ئازار دەدرێت تا سەرەتا یەك لە دوای یەك بەرز دەبێتەوە تا دەبێتە مرۆڤ و دەگەڕێتەوە بۆ مرۆڤ بوون.

-قەدەغەی خواردنی غەیرە یەزیدی-

هەموو ئێزیدییەکان بە تایبەتی ئافرەتان هیچ شتێك لە کەسێکی نامۆ و بە تایبەت کەسێکی نامۆ بە ئایینەکەیان وەرناگرن و ناخۆن و ناخۆنەوە.

لەسەر ئەم بابەتە چیرۆکیان هەیە: یەکەم: کە مەنسور حەلاّج خەلیفەی موقتەدیر کوشتوویەتی و کاتێك سەری فڕێدرایە ناو ئاوەکەوە، ڕۆحەکە لەسەر ڕووی ئاوەکە هەڵدەفڕی. خەلیفە خوشکی حەلاجی ئازاد کرد و پەرداخێکی بە دیاری پێدا، خوشکی حەلاجیش پەرداخەکەی برد و چووە سەر ئاوەکە و پڕی کرد و خواردەوە، بۆیە ڕۆحی براکەی کە پێشتر باسمان کرد، چووە ناو سکی. تا ئەو کاتەی دووگیانییەکەی دەرکەوت، دەرئەنجامی کارەکەی نەدەزانی و کوڕێکی لەدایك دەبێت کە ڕێك لە براکەی دەچێت و شێخی پێشووش بە ڕەچەڵەك دەبێتە کوڕی و بە ڕەچەڵەك پەیوەندیان بەیەکەوە دەبەسترێتەوە. (واتە

کەسێکی غەیرە یەزیدی پاشماوەیەکی خۆی جێبێلێت لەسەر خواردن و خواردنەوە، پاشان ئافرەتێکی یەزیدی بیخوات ئەوا لەکاتی دوگیانیدا ئەم خۆراکە تێکەڵ بە منداڵەکە دەبێت، وە منداڵەکە لەڕووی هەڵسوکەوت و ڕەچەڵەکەوە شوێن پێی ئەو کەسە هەڵدەگرێت کە پاشماوەکەی جێهێشتووە)

دووەم: یەکێك لە ئەمیرەکان وتی: لە یەکێك لە گوندەکانی تافکر لە پشت چیای شێخ مەتی(لە سنوری سوریا و لوبنان) یان چیای مەقلوب(لەنێوان موسڵ و هەولێر و دهۆکە) پیاوێکی موسڵمان هەبوو. ئەو بە هۆکارێکی کوشتن یان شتێکی تر لە گوندەکەی خۆی هەڵاتبوو و هاتبووە تاجە بۆ یەکێك لە پیرەکانی گوندەکانی شێخان پیاوە موسڵمانەکەی موحەمەدی دەستی کرد بە خزمەتکردنی پیرەکە و پیریش ژنێکی جوانی بوو بۆیە پیاوە موحەمەدیەکە، خزمەتکاری پیرەکە، چاوی لەسەر ژنەکە دانا و ویستی شتێك لەگەڵیدا بکات بەڵام نەیتوانی ئەوە بکات لە پێناو پاراستنی ژنەکە و پاکی خۆی و پاکی خۆی بۆ ماوەی سێ ساڵ لەگەڵیان مایەوە و ڕۆژێك ژنەکە لەگەڵ مێردەکەی دانیشتبوو و تینووی بوو و بانگی ئەم خزمەتکارەی کرد کە ئاوی بۆ بهێنێت بۆیە لە دڵی خۆیدا وتی تا ئێستا نەمتوانیوە هیچی لەگەڵ بکەم تەنها ئەمە و ئەو شتە بکە کە بە ئاو تفی کرد. وە پێی دا، ئەویش بێ ئەوەی هیچ بزانێت خواردەوە و دوای ماوەیەکی کەم ژنەکە دووگیان بوو و کوڕێکی بە ناوی فەقیر لەدایك بوو و کوڕەکەش لەلایەن دایك و باوکیەوە ڕێزی لێدەگیرێت. ئەو خزمەتکارە محەممەدییە لەو ساڵەدا گەڕایەوە گوندەکەی خۆی و پاش ساڵانێك کوڕەکەی پیریش توانی بچێتە هەندێك گوند و کاری ماڵەوە بکات. ڕۆژێك چووە ناو گوندێکەوە، ژنێك لە پشتیەوە بوو، خۆشی دەویست، بۆیە ئەوەی پێی وتووە پێی گوتووە، بە مەرجێك شوت پێدەکەم کە موسڵمان ببیت، چونکە تۆ ئێزیدییت و منیش موسڵمانم. ئەویش بەو قسەیە ڕازی بوو و بەڵێنی پێدا کە بار و

ئاژەڵەکـان دەگەیەنێـتە مـاڵی بـاوکی و بگەڕێـتەوە بـۆ لای. بەم شـێوەیە گەیشـتە مـاڵی بـاوکی و بـارەکە بەسـترا و بە دایـك و بـاوکی گـوت: مـن دەڕۆم! بـاوکی لێـی پرسی کـوڕم بـۆ کـوێ دەچیت؟ وتـی: مـن کـوڕی تـۆ نـیم، ئێوەش خێزانـی مـن نـین، مـن پیـاوێکی موسـڵمانم. مـاڵەکەی بەجێهێشـت و هـاتە لای ئەو ژنە بـۆ ئەوەی بیبـات، بەڵام ژنەکە دەریکرد چونکە هاوسەرگیری لەگەڵ پیاوێکدا کردبوو.

بەم شـێوەیە مـایەوە و نەیتـوانی بگەڕێـتەوە لای بـاوکی و نەیـدەزانی چـی بکـات، بـۆیە دەسـتی کـرد بە سـەرگەردانی لە شـوێنێکەوە بـۆ شـوێنێکی تـر و سـواڵکردن و دزیکـردن و شـتی تـر. بـاوکی گومـانی لە خـۆی هەبـوو سـەبارەت بە ژنەکەی و ترسـی ئەوەی هەبـوو کە ئەم کـوڕە یەکێـك بێـت لە وەچەکـانی ئەو پیـاوە خزمەتکـارەکە، بەڵام بـۆی نەگێـڕدرایەوە کە ڕۆژێـك شـتێك ڕوویـدا، بـۆیە بە ژنەکەی گـوت: مـن دەچـمە هـۆزی مەرادە، و ڕەنـگە دوای مانگێـك نەگەڕێـمەوە، بـۆیە بیـرم لـێ مەکەرەوە. بـۆیە گونـدی بەجێهێشـت و جلەکـانی گـۆڕی نەك جلـی جـوان بەڵکـو جـل و بەرگـی دەروێشـەکانی لەبەرکـرد و چـوو بـۆ گونـدەکە کە خزمەتکـارە کـۆنەکەی لێبـوو و وەك میـوان لەگەڵ خزمەتکـارەکەی مـایەوە، بەڵام خزمەتکـارەکە نەیناسـیەوە چـونکە جلەکـانی دڕابـوو و نـاو و جلەکـانی گۆڕابـوو. بـۆیە کە ژەمـی ئێـوارە ئامـادە بـوو، خـاوەن مـاڵەکە بـردی و لەگەڵیـدا ڕۆیشـت تـا درەنگانێـك لەگەڵ سـەرۆك گونـدەکە بەخەبەر بمێنێـتەوە و هەریەکەیـان دەسـتیان کـرد بە گێـڕانەوەی ئەوەی کە بەسـەریدا هـاتووە و چ ڕووداوێکـی لە سـەردەمی خۆیـدا کـردووە. بـۆیە خزمەتکـارەکە باسـی لەوە کـرد کە لە ژیانیـدا چـی بەسـەر هـاتووە و چـۆن لە مـاڵی بـاوکی هەڵاتـووە و پەنـای بـۆ پیرێـك گرتـووە و چـۆن ژنـی پیـرەکەی خۆشویسـتووە و نەیتوانیـوە هیچـی لەگەڵ بکـات. لە کۆتاییـدا کە داوای ئـاوی کـرد، تـفەکەی خسـتە نـاو ئـاوەکە و پێـی دا و پیـرەکەش گـوێی لەم چیـرۆکە بـوو، بـۆیە لە دڵی خۆیدا وتی: من دەگەڕام و بەدوای ئەم چیرۆکەدا دەگەڕام.

بـــۆیە ئەو شـــــەوە لە گونـــــدەکەدا خەوت، بەیـــــانیش گەڕایەوە مـــــاڵەکەی و لە سـەرەتاوە تـا کۆتـایی چیـرۆکەکەی بـۆ ژنەکەی گێـڕایەوە. لەبەر ئەم هۆکـارانە خۆیان لە خواردنەوە یان خواردنی پاشماوەی کەسێکی نامۆ بەدوور دەگرن.

-واجب بوونی پیر و شێخ و مربي لەژیانی یەزیدی-

هەمـــوو ژن و پیـــاوێکی ئێزیـــدی دەبێـــت شـــێخ و پیـــر و مربـــي هەبێـــت(المربي دەسـتەواژەیەکی سـۆفیگەریە بەکەسـێکی بە تەقـوا دەناسـرێت) . شـێخ چـوار جـۆر هەیە: یەکەم: ئەو شـــێخانەی کە مەلیـــك فخرالـــدین دەپەرســـتن. دووەم: ئەوانەی پەیوەنـدیان بە شـێخ حەسـەنەوە هەیە کە لە بەسـرە هاتووە(حەسـەنی بەصـری). سـێیەم: شـێخ ئەبـوبەکر یـان شـێخ بەرەکـات. چـوارەم: شـێخ عەبـدولقادر الرحمـانی. وە شـێخ مەنـد پاشـا مەبەسـتم شـێخ متـي کە ملـك جـومعەیە. ئێسـتا نەوەکـانی شـێخ مەنـد ناویـان نەمـاوە. هەروەهـا چـوار جـۆر پیـر هەیە: یەکەم: پیـر هەسـەن ممـان کە حـوکمڕانی بەسـەر چـل جـۆر پیـر دەکـات. دووەم: پیـر ئانـات کە لە نەوەی مەریەمـی پـاکیزەیە. سـێیەم: پیـر ئـالی(آلي) چـوارەم: پیـر هجـال و المربـي لە جـۆری پیر ئۆمەر خالیدن.

-گرووپەکانی نێو یەزیدی-

یەکەم: تەریقەتـی ئەمیـری شـێخان کە لە نەوەی یەزیـدی کـوڕی معـاویە بـووە و پێش ئیسلام پەیوەندی بە ئومەوییەکانەوە هەبووە.

دووەم: فـرقەی فەقیـر، کە لە نێـو مەسـیحییەکاندا دەروێـش بـوون و خزمەتـی شـێخ ئادییـان دەکـرد و خزمایەتیـان لەگەڵـدا هەبـوو. ئەوان هەمیشـە خزمەتـی ئایینیـان دەکـرد و هـیچ تێوەگلانێکیـان لە بـابەتی ئایینیـدا نەبـوو. بەڵکـو داب و نەریتـی ئەوان دوعـا و نـوێژ بـوو. شـێخ ئـادی پـێش ڕۆشـتنی لە دونیـا ڕێنمـایی

کردبـوون کە هەمیشـە گـوێڕایەڵی ڕابەرەکانیـان بـن، مەبەسـتی ئەمیـر شـێخانە کە دەبێـت ملکەچـی فەرمـانەکەی بـن. ئەو فەقیـرەی کە یاسـا و ئەرکە ئاینیەکـان و فەرمانەکـانی شـێخیان پێشـێل دەکـرد، ڕیشـی دەتاشـی و لە کۆمەڵگـا دەردەکـرا. بەم شێوەیە مامەڵەیان لەگەڵ مەزهەبەکانی تری ئێزیدیدا دەکرد.

سـێیەم: قەوالەکـان. ئەم جـۆرە قەوالانە دەگەڕێـتەوە بـۆ سـەردەمی شـێخ ئـادی و مەلیـــك یەزیـــد لەو ســـەردەمەوە. ئەوان بـــوون کە لەبەردەم تـــاووس و سـەنجەقەکاندا سـتایش و پاڕانەوەیـان دەخوێنـدەوە. هەمیشـە لە شـوێنی شـێخ ئـادی نزیـك بـوون. ئێسـتا لە دوو گونـدی بەعشـیقە و بهزانـی نیشـتەجێن. هەر قەوالێکـی بـالاّ پێویسـتە کـوڕە گەنجەکـانی قەوالییەکـان کۆبکـاتەوە و نهێنـی غەیبیـان فێـر بکـات. هەمـوو بـابەتی ئایینیـان فێـر دەکـات. کاتێـك کـوڕەکە لە دوای تـاقیکردنەوە گەورە دەبێـت، مـافی ئەوەی هەیە لەگەڵ تـاوس و سـەنجەقەکان لە هەموو شوێن و گوندەکانی ئێزیدییەکان گەشت بکات.

چـوارەم: عەشـیرەتی کوجـاك یـان کوجکەکـان. ئەوان لە ژێـر دەسـەڵاتی بـابی شـێخ یـانی شـێخی گەورەدان. شـێخی گەورە پەیوەنـدی بە بـاپیرەی خیرالـدین هەیە، واتە مەلیکـی مانـگ. هەرکەسـێك ببێـتە کـوجەك دەبێـت لەلایەن شـێخی گەورەوە ڕام بکرێـت کە مەرج و حـوکمی بەسـەردا دەسـەپێنێت. ئەگەر بە گونجـاوی زانـی پشـتێنێکی پێـدەدات بـۆ ئەوەی بە پشـتی ببەسـتێتەوە و دوو ئەڵـقەی کـانزای زەرد دەبەسـتێت. کاتێـك نـاڕەحەتی یـان پەتـایەك یـان شـتێکی هاوشـێوە لە دونیـادا ڕوویـدا، شـێخی گەورە فرمـان دەنێرێـت بـۆ هەمـوو کواجکەکـان و فەرمانیـان پێدەکات نـوێژ بـکەن و داوایـان لێدەکات دوعـابکەن تـا بەلاّیـانە یـان مـردن یـان شـتی تـر ڕوودەدات. هەموویـان لە یەك شـوێن کـۆدەبنەوە، جـا لە شـوێنی شـێخ بێـت یـان لە مـاڵی شـێخی گەورە یـان شـوێنێکی تـر، بـۆ مـاوەی سـێ کـاتژمێر یـان زیـاتر یـان

کەمتــر. ســەریان لەســەر زەوی دادەنــێن و نــوێژ دەکەن تــا دۆزیــنەوەیەك لەبــارەی یەك، دوو یــان ســێ کەســیانەوە. پاشــان شــێخی گەورە لەوە ئاگــادار دەکەنەوە. و بەم شــێوەیە، ئەگەر یەکێــك لە گــروپەکە بمرێــت، کواجکەکــان پێیــان دەڵــێن کە بــۆ کــوێ چــووە و لە چ فۆرمێکــدا بەهــۆی گواســتنەوەی ڕۆحەکــانەوە گــۆڕاوە و ڕۆحــی ئەو مــردووە بــۆ کــوێ چــووە. ئایــا لەنــاو ئاژەڵێکــدا دابەزیــوە یــان چــووەتە نــاو مرۆڤێکەوە.

بــابــا شێخ عەلی(شێخی یەزیدیان)

-داب و نەریت و جەژن-

سـالانە شـێخی گەورە لە دە جەژنـدا دە جـار هەمـوو کواجکەکـان کۆدەکـاتەوە. دەچـنە لای شـێخ ئـادی و لەوێ خزمەتـی شـوێنەکەی دەکەن و جـل و بەرگیـان بـۆ دەکەن و پـاکی دەکەنەوە. سـەرەتا لە ڕۆژی سـەری سـاڵدا دەچـن کە بە کـوردی پێـی دەڵێن (سرسالی). یەکەم چوارشەممەی مانگی نیسانە.

دووەم: لەسـەر فێسـتیڤاڵی جەمـاعییە کە لە دوانـزەی ئەیلولـدایە. کواجکەکـان دەچـنە پـێش جەمـاعییە بـۆ خزمەتـی شـوێنەکەی شـێخ ئـادی و تـا ڕۆژی بیسـتەم دەمێننەوە.

سـێیەم: لەسـەر فێسـتیڤاڵی پیرنـدە کە یەکەم ڕۆژی مـانگی کـانوونی یەکەمە، چـونکە سـێ ڕۆژ پـێش مـانگی کـانوونی دووەم بەڕۆژوو دەبـن. یەکەم ڕۆژی مـانگی کـانوونی دووەم ڕۆژی لەدایـك بـوونی مەلیـك یەزیـدە. لەم ڕۆژەدا شـاد دەبـن و شەراب دەخۆنەوە و شیرینی درووست دەکەن کە پێی دەوترێت کولیچە.

چـوارەم: دەی مـانگی کـانوونی دووەم، جەژنـی مردووەکـانە، لە سـەردەمی یەزیـدەوە، تـا دەرکەوتنـی شـێخ ئـادییە. لەم جەژنەدا داب و نەریتـی دروسـتکردنی کـولیچە هەیە و هەر ماڵێـك بەشـێکی زۆر دروسـت دەکـات و دەیخـاتە سـەر پشـتی یەکێـك لە منـداڵەکانیان. دوای حەوت ڕۆژ کەسـێکی نـامۆ دەهێـنن تـا کولیچەکەیـان بـۆ بشـکێنێت و بەسـەر هەمـوو مـاڵەکەدا دابەشـی بـکەن. کشـمیش دەخەنە نـاویەوە؛ هەرکەسـێك کشمشـی دەسـت بکەوێـت بەختەوەرتـرین کەس دەبێـت لە مـاڵەکەدا. هەروەهـا یەکێکـی تـریش دروسـت دەکەن بە نـاوی مەریەمـی پـاکیزە و ئەمـیش دوو جـار دەپێچـرێتەوە و دەیـخەنە نـاو ڕزق و ئـاردی بـۆ بەرەکەت. پشووەکەی تریش بیستی مانگی 1یە کە پشووی چل ڕۆژەی زستانەیە.

پێـنجەم: یەکەم پێنجشـەممەی مـانگی شـوبات جەژنـی خـدر لیاسـە(خدر و ئەلیـاس). هەندێکیان سێ ڕۆژ و هەندێکیان ڕۆژێك بەڕۆژوو بن.

شەشـەم: جەژنـی قوربـان کە لە ئیسـلامدا پێـی دەوترێـت جەژنـی حەجاج(مەبەسـتی جەژنـی قوربـانە بەم نـاوە هێنـاویەتی کە حاجیـان لەمـاڵی خـوا فەریـزەی حەج بە کۆتـادێنن)، یـادی ئیبراهیمـی باوکمـان دەکـاتەوە کە لەلایەن خـوداوە فەرمـانی پێکـراوە ئیسـحاقی کـوڕی بکـاتە قوربـانی(بەڵکو ئیسـماعیلە، ڕەنـگە ئەمە بەهـۆی کـاریگەری کریسـتیانەکانی دەوروبەری شـنگال و موسـڵ هـاتبێتە نێـو عـورفی یەزیـدی). یەزدانـی پەروەردگـار لەبـری ئیسـحاقی کـوڕی بەرخێکـی بـۆ دابـین کـرد و پێـی گـوت: «ئەمە لەبـری کـوڕەکەتە و قوربـانیەکەت قبـوڵ دەکەم.» دوو ڕۆژ پـێش ئیسـلام ئەم جەژنە دەگێـڕن. تـا ئێسـتا وێـنەی ئەو بەرانە لە خەزێـنەی ڕەحـمەت لە شوێنی شێخ ئادی.

حەفـتەم: جەژنـی ڕەمەزان لەو ڕۆژەدا دەبێـت هەمـوو ئێزیـدییەك قوربـانی جەژنـی ڕەمەزان سـەربڕێت، هەروەهـا دەبێـت دوو ڕۆژ پـێش ئیسـلام ئـاهەنگی بـۆ بگێـڕن. هۆکـاری ئەمەش لە سـەردەمی شـا زەنگ(مەبەسـتی زەنگیەکـانە) یـان بەدر ئەلدین(مەبەسـتی بەدرەدیـن لۆلـۆی حـاکمی موسـڵە، کە کەسـێکی شـیعەی ئەرمەنـی بـوو) بـووە. یەکێـك لە بـاوکە ئێزیـدییەکان بە نـاوی شـێخ خـاڵ شەمسـان کە یەکێـك بـوو لە شـاگرد و کەسـانی متمـانەپێکراوی شـێخ ئـادی، زینـدانی کـرا. لە مـانگی ڕەمەزانـدا لە زینـدان ئـازاد دەبێـت و دوو ڕۆژ پـێش جەژن سـەردانی شـێخ ئـادی دەکـات. شـێخ ئـادی ئەوەنـدە دڵخـۆش و دڵخـۆش بـوو بەم شـتە، فەرمـانی کـرد کە لەو ڕۆژەدا جەژنێـك بەڕێـوە بچێـت، مەبەسـتم دوو ڕۆژ پـێش جەژنـی ڕەمەزانە، هەروەهـا پشـوویەك بێـت بـۆ شـەوی لیـل القـدر، کە لەو مـاوەیەدا تـا بەیـانی بەخەبەر دەمێنـنەوە. هەمـوو ئێزیـدییەك نابێـت تـا بەیـانی بە هـیچ شـێوەیەك بخەوێـت.

خـواردن ئامـادە دەکەن و لە نێـوان خۆیانـدا هاوبەشـن. هۆکـاری ئەمەش بـۆ ئەوەیە لەو شــەوەدا فریشــتەکان لە ئاســمانەوە دێــنە ســەر زەوی و پەیــامە ڕۆحییەکــان پیشـان دەدەن کـێ لەو سـاڵەدا دەمرێـت و کـێ لەدایـك دەبێـت. هەروەهـا نیشـان دەدەن کە فلان کەس لە سکی فلان ژندا لەدایك دەبێت.

و بەم شــێوەیە لەو ڕۆژەدا هەروەهــا پێویســتە شــەوانە بــخەون بــۆ ڕێزلێنــان لە فریشتەی مردن و لە ڕۆژدا بۆ ڕێزلێنان لە فریشتەی خۆر.

هەشــتەم: لە دەیەمــی حــوزەیران و بەپێــی ســاڵنامەی ڕۆژهەلات، پێویســتە شــێخی مەزن و کواجــك و بەشــێك لە ســەرکردە مەعنەوییەکــانی ئێزیــدی بچــنە لای شــێخ ئــادی و ســێ ڕۆژ لەوێ بەڕۆژوو بــن و دواتــر بگەڕێــنەوە مــاڵەوە بــۆ تەواوکردنــی ڕۆژووی چــل ڕۆژەی ئەو چــل ڕۆژە. دوو ســێ ڕۆژ پــێش کۆتــایی هــاتنی چــل ڕۆژەکە ئەوانــیش لەگەڵ کۆمەڵێــك لە کــۆمەڵگەی ئێزیــدی دەچــنە لای شــێخ ئــادی و لەوێ جەژنــی شــێخ ئــادی دەگێــڕن. شــێخ ئــادی لە زســتاندا چــل ڕۆژ و هــاوینیش چــل ڕۆژ بەڕۆژوو بــــووە و لەوێ ئاژەڵیــــان ســــەربڕیوە. هەروەهــــا لە جەژنــــی قوربانــــدا جاویشــەکان بە پلیتــێ نــانێکی تەنــك و کۆمەڵێــك ئێزیــدیەوە دەچێــتە ســەر چیــای شــێخ ئــادی. کە کــاتی خــۆی لەوێ لەســەر بەردێکــی بەرز وەســتاوە، بەرزتــرە لە وشــتر و پلێــت نــانەکە لە ســەری فڕێــدەدات. هەرکەســێك بتوانێــت پــارچە نانێــك وەربگرێــت ســەرەتا بە خێرایــی ڕادەکــات بــۆ ســەرچاوەی ئــاوی شــێخ ئــادی کە نــزیکەی نیــو کــاتژمێر لێــیەوە دوورە و لە ئــاوەکەی هەڵــدەچنێ و دەیخــوات. دەگــات بە مەرام و بە ئامانجەکەی دەگات.

-پێویستبوون بە وجودی کەسی گەورە-

لە هەمــوو کاتێکــدا دەبێــت ئەمیــر لە نێوانیانــدا هەبێــت. یەکەمیــان بــۆ بــابەتی سیاسی و کاروباری دونیا و شتی ترە.

ئەوی تریــان پێــی دەوترێــت میــری حــاجی مــوقەدەس. ئەمــیش بەرپرســی بــابەتی مەعنەویــیە، لەگەڵ شــێخ و کواجکەکــان نــوێژ دەکــات و چــاو لە بــابەتە ئاینیەکــان دەکــات و لە زمــانی شــێخ ئــادیەوە قســە دەکــات. ئەمیــر دەبێــت خواپەرســت و دڵ ســووك بێــت و دادپەروەر و دانــا بێــت لە نێــوان پیــاو و نەیارەکەیــدا پــێگەی هەبێــت، لە نێــوان ســـتەمکار و ســـتەملێکراودا و دادپەروەر بێـــت لەگەڵ هەتیـــو و بێـــوەژن. دەبێــت بە دەســـتپاکی و دادپەروەریــیەوە ڕەفتــار بکــات. ئەگەر پێشــێلی ئەمەی کــرد، دەبێــت کــۆمەڵگەی ئێزیــدی دەریــبکەن و کەســێکی تــر دیــاری بــکەن. ئەگەر ئەم کــارە نەکــــات ئەوا لە دونیـــا و قیامەتـــدا بەرپرســـــیارە لەبەردەم خـــــودا و لەبەردەم مرۆڤایەتیدا. قسەخۆشی دەبێ لە شێخ ئادیەوە بێت.

-شێخ ئادی-

شــێخ ئــادی لە چیاکــانی هەکــارییە دەرکەوتــووە و لە بنەڕەتــدا خەڵکــی جەرگەی حەلەب و بەعلــبەك بــووە. هــات و لە چیــای لالــیش (نــوورانی) لە دەرەوەی موســڵ ژیــاوە و دووری دوانــزە کــاتژمێر بــوو. هەنــدێك دەیــانگوت خەڵکــی حەران بــووە و ڕەچەڵەکــی دەگەڕێــتەوە بــۆ مەروان بــن الحکــم، چــونکە ئەو شــەرەف الــدین ئەبــو فضــائل ئەدی کــوڕی موســافیر کــوڕی ئیســـماعیل کــوڕی مووســا کــوڕی مەروان کــوڕی الحســن کــوڕی مەروانە کە لە ســاڵی ٥٨٠ کــۆچی دوایــی کــردووە، ئێســـتا گـــۆڕەکەی لە گونـــدی بـــاعەدرێیە کە یـــازدە کـــاتژمێر لە موســـڵەوە دوورە. ئێزیـــدییەکان ئەو نەوەیەن کە موریـــد و تەلەبەی ئەو شـــێخ ئـــادییە کە پێشـــتر باســـمان کـــرد و بەشێکیشـــیان بـــۆ یەزیـــد و بەشێکیشـــیان بـــۆ حەســـەنی بەســـری

دەگەڕێنــرێنەوە و ئەو شــێخەی دەگەڕێنــدرێتەوە بــۆ حەســەنی بەســری نــۆکەری مەزارگەیە و کەس فەتــوا نــادات و هــیچ کــارێکیش ئەنجــام نــادات مەگەر بە فەرمانی ئەو شێخ نەبێت.

-باسی چینەکانی ئاین-

شــێخ ئەو نــۆکەرەیە کە خــزمەت بە مەزارگەی شــێخ ئــادی دەکــات و نیشــانەیەکی هەیە کە لەســەر جەســتەی دەیبینــین کە پشــتێنە و کاتێــك لە نێــو کۆمەڵگــادایە تۆڕێــك وەك پشــتێنی حوشــتر دەخــاتە ســەر دەســتی و کاتێــك لە نێویانــدایە بە ڕێزەوە کڕنۆشی بۆ دادەنێن.

ئەمیرەکــان بــۆ بنەمــاڵەی یەزیــد(آل الیزیــد) دیــاریکراون و لە دەســتیاندا داری بنەمــاڵەی بڵاوکــراوەی بــاوك و بــاپیرانی یەزیــدیەکان و ئەوانــیش بــاری ڕۆحــی و جەســــتەیی و حــــوکم و شــــەرەف و فەرمــــان و قەدەغەکردنەکــــان پشتڕاســــت دەکەنەوە.

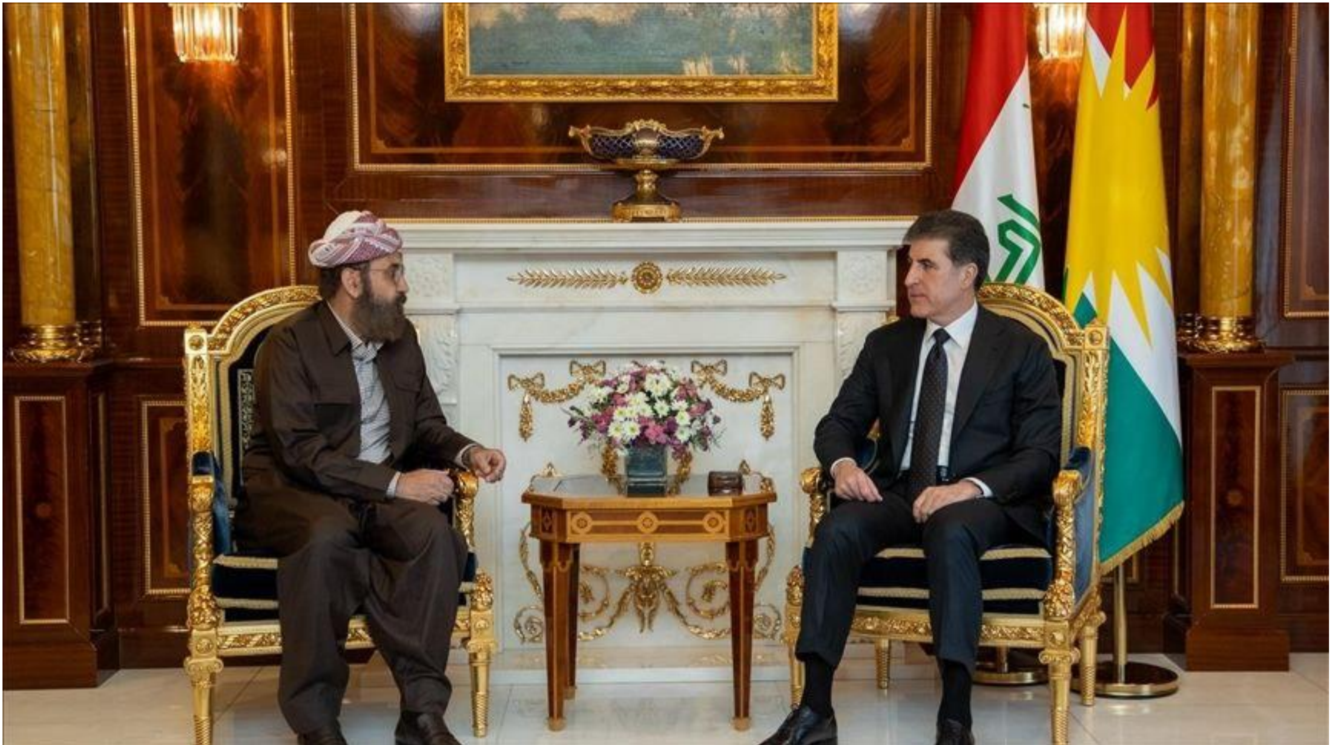
قەوال واجــــبە بە خزمەتکردنــــی دەف و شــــەبات و ستایشــــکردنی خــــودا و فریشتەکان.

پیر واجبە بەڕۆژووبوون و ڕۆژوو شکاندن و ئەنجامدانی ئەو دوو ڕێوڕەسمە.

کواجــــك تایبەتمەنــــدە لە ڕێنمــــاییکردنی مردووەکــــان و پەردەپۆشــــکردنیان و ئاشکرابوونی خەونەکان وەك پێشبینی ڕوون دەکاتەوە.

فەقیــر واجــبە کە هەمــوو کــوڕ و کچەکــانی کۆمەڵگــا لە هەژارانەوە فێــری دەف لێــدان و ســەمایان بــکەن و خزمەتێکــی ئــایینی هەیە بــۆ خزمەتکردنــی شــێخ ئــادی. ئیمــام پــیش جبــور بە فێرکردنــی منــداڵەکان و لەبەرکردنــی کتێــب و زانســتی ئــایینی

و کاروبـاری ئـایینەکە. شـێخ واجـبە بەرامـبەر پێغەمـبەران و میـریش خـاوەنی مـاڵ و کاروباری ئەوانە.

ئەمیر حازم (ئەمیری یەزیدیان)

-داب و نەریتی تر-

ئێزیدییەکان سەروەت و سامانی خۆیان دەفرۆشن و لە پێناوی فریشتەکاندا بە دیاری دەبەخشن بە قەوال و شێخ و ئەوانی تر. ئەم کەسانە دیاریەکان دەبەن و داوای لە خودای گەورە دەکەن بۆ ئەوەی بچنە بەهەشتەوە. کتێبێکیان هەیە بە ناوی جەلوە(الجلوة)، کە تاوسی مەلەك و شێخ هێناویانە و جگە لە مەزهەبەکەیان کەسی تر قبوڵ ناکەن یان بیبینن. وتاری سەیر و سەمەرە و حیکایەتی ئایینی و ڕۆحی لەخۆدەگرێت دەربارەی هەموو ئەو شتانەی تێیدا باسکراون.

حەوت فریشتە هەن و هەر یەکێکیان دە هەزار ساڵ حوکمڕانی گەردوون دەکات. یەکێکیان ناوی یوسیفوروس کە سەرۆکی فریشتە کەوتوو و گوناهبارەکانە.

وە بۆ تاووسی مەلەك، وێنەیەکی بۆ دروست دەکەن کە لە مرواری ئاسمانەوە دروستکراوە، وەك باڵندەی هابیل(مەبەستی طیر الابابیل ـە). هەروەك مەلاك تاووس دەفەرموێت، "من سەرۆك فریشتەکان ئەم وێنەی مرواریيە لە ئاسمانەوە بۆ میللەتی ئێزیدی دروستکرد تا شتێکی بۆ بدۆزنەوە، هەرکەسێك سەردانی ئەم پەیکەرە بکات سەردانی من دەکات، منیش هەموو گوناهەکانی دەسڕمەوە و بە ڕۆژوو و دوعا و کارە چاکەکان بە دڵێکی پاکەوە قبوڵ دەکەم، ئەوان شتێك دەدۆزنەوە و ستایشی دەکەن و تەپڵ لێدەدەن و ستایشی بۆ دەکەن دەبێت هەموو نەتەوەی ئێزیدی بوەستن و ئاهەنگ بگێڕن، و بە خۆشەویستییەوە بوەستن، ئەویش لەگەڵیان شاد دەبێت و پەرستنەکانیان قبوڵ دەکات، لەو کاتەدا بە دەوری گوند و شارەکاندا دەبرێت و لە دەوری کۆدەبنەوە و زیارەتی قیامەت بە زیو و زێڕ لە میللەتی ئێزیدی کۆدەکەنەوە،

ئەگەر ئەم پەیـکەرە بچێـتە نـاو مـاڵی کەسـێکەوە، ئەوا لەلایەن خـوداوە بەرەکەتـی پێدەدرێت.

-بەڕێوەبردنی جیهان-

هەنـدێك دەڵـێن شـێخ ئـادی لە ئیلاهیـاتەوە هـاتووە. هەنـدێك دەڵـێن ئەو وەزیرێکـی گەورەی خـودایە و هەمـوو شـتێك بە فەرمـان و بەڕێـوەبردنی ئەو لەسـەر زەوی و ئاسمانەکان ڕوودەدات. ئەمەش لە کتێبەکەیاندا هاتووە.

خـودای گەورە، پـێش ئەوەی جیهـان دروسـت بکـات، بەسـەر دەریـادا ڕۆیشـتن و لە دەسـتیدا وتەی ڕۆحـی و مرواریيەکـی گەورەی هەبـوو کە یـاری پێـدەکرد. پاشـان فڕێیـدایە نـاو دەریـا و ئەم دونیـایە لە مـرواری دروسـت بـوو. دەڵـێن ئەمە سـووڕانەوەیە لە سـەردەمی مەلـیکە تاوسـە کە مـاوەی شـەش هەزار سـاڵە گەردوون بەڕێـوە دەبـات و بەڕێـوەبردنەکەش تـا کۆتـایی دە هەزار سـاڵ بەدەسـتیەوە دەبێـت، بەجۆرێـك کە شانشـینی دووەم تەواو بـوو، دەسـت دەکـات بە بەڕێـوەبردنی گەردوون بـۆ دە هەزار سـاڵی دیـکە، و ئەمەش بـێ کۆتـایی بەردەوام دەبێت. ڕێککەوتنێك لە نێوان ئەم حەوت فریشتەیەدا هەیە.

-شێخ ئادی لەپێش خەلقی ئادەم-

لە کتێبـی (جەلـوە)یانـدا بـاس لەوە کـراوە کە ڕۆژگارێـك خـودای گەورە شـێخ ئـادی و هاوەڵەکـانی بانـگ کـرد بـۆ ئاسـمان و هـیچ ئالیکێـك لە ئاسـماندا نەبـوو کە هەمـوو ئەسـپەکان لەوێ بیخـۆن. شـێخ ئـادی کە گوتـوویەتی، فەرمـانی بە هەنـدێك لە هاوەڵەکـانی کـرد کە بێـنە خـوارەوە و لە وەرزێڕەکـانیەوە ئالیـك بێـنن. ئەوان ئـالیکی گەنمیـان(پوش پەلاش) هەڵگرتبـوو و بەشـێکی بەبـێ ڕەزامەنـدی خۆیـان کەوتە

سـەر ڕێگـا و ئەوەش وەك نیشـانەی سـەردەمی ئـێمە مـایەوە و بە ڕێگـای پـوش و بەرخ ناسراوە. لە ڕۆژهەڵاتەوە بۆ ڕۆژئاوا دەڕوات و سالأنە دەردەکەوێت.

-نوێژکردن-

دەڵـێن نـوێژ لە دڵـدایە و لە نهێنیـدایە، بـۆیە حـوکم و واجبەکـان بـۆ نـوێژ دیـاری نـاکەن. هەنـدێکیان دەڵـێن شـێخ ئـادی لەگەڵ شـێخ عەبـدولقادری گەیلانـی چـووەتە مەکـکە و چـل سـاڵ لەوێ مـاوەتەوە. مـاوەی چـل سـاڵ جـارێکی تـر شـێخ ئـادی چـووەتە ئەوێ و خەڵکـی مەکـکە موناقەشـەیان لەگەڵـدا کـرد و ئیـرادەی ئەویـان قبـوڵ نەکـرد. کاتێـك ئومێـدی بەوان نەمـا، چـووە ئاسـمان. دوای مردنـی شـێخ فریشتەیەك بۆیان دەرکەوت و پێی وتن کە ئەمە خودی شێخ ئادییە.

پاشـان بەرزیـان کـردەوە و کردیـان بە مەزارگەیەك بـۆ زیـارەت و سـەردانکردنیش بـۆ ئەوان پەسـەندترین شـوێنە. پێویسـتە هەمـوو ئێزیـدییەك سـالأنە لانـیکەم جارێـك سـەردانی بکـات. هەرکەسـێك سـەردانی نەکـات و بـڕی پێویسـت درهەم بە دەسـتی شێخ و قەوالەکان نەدات بە ئامادەبوونی پەیکەری مەلیك تاووس کافرە.

-قەدەغەی سەربازی-

کـــۆمەڵگەی ئێزیـــدی بۆیـــان نیـــیە جلـــوبەرگی ســـەربازی لەبەر بـــکەن. لە ســـاڵی 1211(1796) ســـوڵتانی ئیســـلام مەئمـــور تـــاهیر بەگ لە ئەســـتەنبوڵەوە هـــات بـــۆ ئەوەی ســـەرباز لە موســـڵ و دەورووبەری لە کـــۆمەڵگەی ئێزیـــدی وەربگرێـــت. ئەم پێکهـــاتە و ئەمیرەکانیـــان و ســـەرکردەکانیان و شـــێخەکانیان ڕێـــگە نـــادەن ئەوان یـــان بـــاقی کـــۆمەڵەکە ببـــنە ســـەرباز یـــان تـــێکەڵ بە کـــۆمەڵی ئیســـلامی بـــن لەبەر ئەم هۆکارانەی خوارەوە:

یەکەم: واجـــبە لەســـەر هەر کەســـێك لە نێوانیانـــدا، گەنـــج یـــان پیـــر، ژن یـــان پیـــاو، ســـاڵانە ســـێ جـــار ســـەردانی مەلیـــك تـــاوس بکـــات. ئەگەر ئێزیـــدی ئەم کـــارە نەکـــات کافرە.

دووەم: هەمـــوو ئێزیـــدییەك واجـــبە ســـاڵانە جارێـــك ســـەردانی گـــۆڕی شـــێخ ئـــادی بکـــات، واتە لە دوانـــزەیەمەوە تـــا بیســـتەمی ئەیلـــول. ئەگەر ئەم کـــارە نەکـــات پێـــی دەوترێت کافر.

ســـێیەم: هەمـــوو ئێزیـــدییەك هەمـــوو ڕۆژێـــك لە کـــاتی خۆرهەڵاتنـــدا واجـــبە ســـەردانی ئەو شـــوێنە بکـــات کە خـــۆری لـــێ هەڵـــدێت، بەو مەرجەی هـــیچ موســـڵمانێك یـــان کەسێکی تر نەیبینێت. ئەگەر ئەمە بکات کافرە.

چـــوارەم: هەمـــوو ئێزیـــدییەك پێویســـتە هەمـــوو ڕۆژێـــك دەســـتی بـــرا گەورەکەی کە بەندەی خودایە و دەستی باوك و دایکی ماچ بکات. ئەگەر وا نەکات کافرە.

پێـــنجەم: بـــۆی نیـــیە گـــوێ لە نـــوێژی موســـڵمان بگرێـــت، چـــونکە ئەو وەڵامە دەڵێـــت، کە لەلایەن ئـــایینی ئێزیـــدیەوە ڕقـــی لێـــیە. ئەگەر ئێزیـــدییەك ئەو وەڵامەی بیســـت، بەپێـــی یاســـاکانی ئـــایین دەبێـــت ئەو کەســـە بکوژێـــت کە وتـــویەتی، یـــان خـــۆی بکوژێـــت،

یــان دەبێــت هەفــتەیەك لە شــوێنی ئەو بەڕۆژوو بێــت و قوربــانییەك لە پێنــاوی مەلیك تاوسی شەرەفدا سەربڕێت.

شەشـــەم: ئەگەر ئێزیـــدییەك مـــرد، دەبێـــت بـــراکەی و بـــرای قیـــامەت(برایەتی وەهمـی) و شـێخەکەی و پیـر لەگەڵیـدا ئامـادەبن. یەکێکیـان سـێ شـت لەبـارەیەوە دەڵێـت: ئەی بەنـدەی الملـك تەووس دەبێـت لە دینـی خواکەمانـدا بمـری کە مەلیـك تەووسـە و نابێـت لە ئـایینێکی تـردا بمریـت جـگە لە مەلیـك تەووس. ئەگەر کەسـێك هـاتە لات و پێـی وتـت لە دینـی ئیسـلامدا بمـرە، یـان جولەکەکـان، یـان هەر ئـایینێکی تـــر جـــگە لە ئـــایینی مەلیـــك تـــاوس، باوەڕیـــان پـــێ مەکە. ئەگەر بـــاوەڕت هەیە و باوەڕت بە ئایینێکی تر هەیە جگە لە ئایینی خوداکەمان، ئەوا تۆ کافریت.

حەوتەم: خاکیـان هەیە پێـی دەڵـێن بەرەکـات، مەبەسـتم خـاکی گـۆڕی شـێخە. هەر کەسـێك کە هەیەتـی دەبێـت بیهێنێـت و هەمـوو بەیـانیەك لێـی بخـوات. ئەگەر بە ئەنقەست نەیخوارد ئەوا لە کاتی مردنیدا کافرە.

هەشـتەم: واجـبە بـۆ هەر تـاکێکی ئێزیـدی لە شـوێنی خـۆی بەڕۆژوو بێـت نەك لە شـــوێنێکی تـــر، چـــونکە هەمـــوو ڕۆژێکـــی ڕۆژووەکەی دەبێـــت بەیانیـــان بچێـــتە لای شـــێخەکەی یـــان بیـــرەکەی و واز لە ڕۆژوو بێنێـــت، ئێـــوارانیش لە کـــاتی ڕۆژوو شـکاندن ڕۆژووەکەی دەشـکێنێت بە شـەرابی پیـرۆز لە دەسـتیان. ئەگەر لە دەسـتی ئەوان بخـــواتەوە ڕۆژووەکەی قبـــوڵ ناکرێـــت و بە کـــافر هەژمـــار دەکرێـــت. ئەگەر ئێزیـدییەك سـەفەر بکـات و بـۆ مـاوەی سـاڵێك یـان زیـاتر لە دەرەوەی وڵاتەکەی بمێنێـــتەوە، ئەوا لە کـــاتی گەڕانەوەیـــدا ژنەکەی و هەرچیـــیەك پێـــی بـــدەن بە گونـــاه دادەنرێـــت. ئەگەر شـــتێکی تـــری پـــێ بـــدەن جـــگە لەوە، دەبێـــتە کـــردەوەی بێباوەڕی.(واتە ژنەکەی لێ حەرام دەبێت)

دەیەم: ئەگەر ئێـزدییەك کراسـێکی بـۆ دروسـت بکـات، دەبێـت بـرا یـان خوشـکەکەی دوگـــمەی کراســـە نـــوێیەکە بکـــاتەوە. ئەگەر بـــرا یـــان خوشـــکەکەی نەیکـــاتەوە و لەبەری بکات، کافرە.

یـازدەیەم: واجـبە لەسـەر هەر ئێزیـدییەك کە جلـوبەرگێکی نـوێ یـان پۆشـاکێکی نـوێ بـۆ دروسـت دەکـات بە ئـاوی زەمزەمـی پیرۆز(ئـاوی نزیـك گـۆڕی شـێخ ئـادی) کە لە ئامادەبوونی شێخ ئادیدا ئامادەیە تەعمیدی بکات. ئەگەر ئەو کارە نەکات کافرە.

دوانـزەیەم: ئێزیـدی بـۆی نیـیە جـل و بەرگـی شـین دەریـایی لەبەر بکـات. بـۆی نیـیە بە شـانەی موسـڵمان و جـولەکە قـژی شـانە بکـات، یـان بە کەرەسـتەی تراشـی ئەوان سـەری بتاشـێت. بـۆ پێویسـتی، پێویسـتە سـەرەتا بە ئـاوی شـێخ ئـادی بیشـوات ئەگینـا کافرە.

سـێزدەهەم: ئێزیـدی، لەبەر خۆشەویسـتی بـۆ ئـایینەکەی، بـۆی نیـیە بچێـتە نـاو تەوالێت و نە حەمام.

-هەندێکی تر لە کرداری کوفر-

بۆی نییە گۆشتی قەدەغەکراوی مردوو بخوات. ئەگەر وا بکات کافرە.

ڕێـگەی پێنادرێـت هاوسـەرگیری لەگەڵ هاوسـەری بـراکەی، یـان هاوسـەری مـامی باوکی، یان هاوسەری خاڵی، یان دوو خوشك بکات. ئەگەر وا بکات کافرە.

ئەگەر ئێزیـدییەك ژنێـك بێنێـت و ئەویـش منـداڵی لـێ ببێـت، ئەوا بـۆی نیـیە جـگە لە ژنێـك کەسـی دیـکە بکـاتە هاوسـەر.بەمەرجێك ئەگەر منـداڵی لـێ نەبـوو، ڕێـگەی پێدەدرێت کەسێکی تر بهێنێت، و نابێت پیرەژنێك بێت کە منداڵی لێ نەبێت.

جیـــاوازی زۆرە لە خـــواردنی ئێزیـــدییەکان بەبەراورد لەگەڵ مەزهەبەکـــانی تـــر. هەنـــدێکیان ماســی نــاخۆن وەك ڕێزێــك بــۆ ئەو ماســییەی کە پێغەمــبەر یونســی پاراســـتووە. هەنـــدێکیان کـــولەکەی زەرد نـــاخۆن. هەنـــدێکیان بـــامیە نـــاخۆن، هەندێکیشــیان فاسـوٚلیا نــاخۆن. ئەو حەشیشــەی پێــی دەوترێــت هــاش بە تەواوی حەرامە بـۆ هەمـوو ئێزیـدییەکان. ئەو شـوێنەی کە حەشیشــی تێـدا دەچێنرێــت بـۆ ئەوان بە ناپـاك دادەنرێـت. لەبەر ئەم هۆکـارانە و هۆکارەکـانی تـر، ئێزیـدی ناتوانێـت ببێتە سەرباز.

بـــۆیە بانگهێشـــتنامەیەکیان بەم فـــۆڕمە پێشـــکەش بە پارێزگـــار کـــرد و بـــڕی درهەمەکەیـان دا بە سـەرانی حکـومەت و بە ڕیـدا تـاهیر بەی ئەمیرئـالای و ئەرکـانی گشــتی. دەســتیان کــرد بە پێــدانی جێگــرەوەیەك بە پــارە، واتە هەر کەسـێك ئەوەی مافی خۆیەتی پێدەدرا و ئەم دۆخە تا ئەمڕۆش ماوەتەوە.

-ئاهەنگ و جەژنی نیسان-

ڕۆژێکی دیاریکراو هەیە کە کۆمەڵگای ئێزیدی لە نزیك و دوورەوە کۆدەبنەوە و ئەم کۆبوونەوەیە بە کۆبوونەوەی شێخ محمد ناودەبەن لە گوندی بەعشیقە. سێ ڕۆژ لەوێ بەسەر دەبەن. هەروەها ڕیزەکانی پێغەمبەران لە وەرزی بەهاردا لە مانگی ئازار و نیساندا لە موسڵ بۆیان کۆدەبنەوە. لە ڕۆژانی هەینی یان چوارشەممەی هەموو مانگی نیساندا کۆبوونەوەیەك ئەنجام دەدەن و خەڵکی گوندەکە دەف و زوڕنا دەژەنن و بە خواردنەوەی مەی و لێدانی تەپڵ و زوڕنا شاد دەبن و ژن و پیاو پێکەوە سەما دەکەن. چونکە وەك بانگەشەی بۆ دەکەن و دەڵێن شێخ ئادی موجاهید و نوێژخوێن بووە، بە ڕادەیەك کە مار و مێروو و دڕندەی کێوی لە دەوری کۆدەبوونەوە. دۆزینەوە و نهێنی و موعجیزە بۆ هاوەڵەکانی ئاشکرا دەکرد. هەندێك لە شێخەکانیان باس لە زانینی غەیب و

لە بابەتە ڕابردوو و داهاتووەکان دەکەن وەك وەحی کە پێچەوانەی عەقڵی مرۆڤە و دژی عەقڵی مرۆڤە. یەکێك لە شێخەکانمان دەگێڕێتەوە دەڵێ شێخ ئادی وەك کەسێکی باڵابەرز، شەست باڵ بەرز، لە شێوەی گامێش و وێنەی ماردا دەبینی. ئەمانە ئەوانەن کە پیرۆز و شێخ و ئاغاکانمان بەم جۆرە و فۆرمەکانی تر بۆیان دەردەکەون. شێخ ئادی پێشتر لە نزیك دەریای مردوو دەژیا و ئەو کاتە فەرماندەیی با و هەوای هێور دەکرد.

جەژنی نیسـان

کــتـێــبــی جـــــــەلــــــوە

كتاب الجلوه

سەرەتا

پـێش هەمـوو دروسـتکردنێك، مەلیـك تـاووس خزمەتکـارەکەی نـارد بـۆ ئەم دونیـایە بـــۆ ئەوەی گەلەکەی فێــری ئـــایینی ئێزیـــدی بکـــات. ئەم وەحیــیەی نووســیوە، وە دروســـت نیـــیە کەس لە دەرەوەی ئـــایین بیخوێنێتەوە.(ئیســـماعیل چـــول بەگ وای نوسیووە)

بابەتی یەکەم:

مــن بـــوونم هەبـــووە و تـــا کۆتـــاییش هەروا دەمێـــنمەوە. مــن ســـەروەرم بەســـەر دروســـــتکراواندا و کاروبـــــاری هەمـــــوو ئەوانەی لە ژێــــر دەســـــەلاّتی منــــدان بەڕێـــوەدەبەم، کە بەهـــام پێـــدەدەن و لە کـــاتی پێویســـتدا بـــانگم دەکەن. هـــیچ شـــوێنێك بـــۆ مـــن نیـــیە، چـــونکە مـــن بەپێـــی ئـــارەزووی ئەوان دەبـــم. مـــن لە هەمـــوو کاتێکـــدا فەرمـــانڕەوام و ئەوە ئامۆژگـــاری مـــنە. هەمـــوو نەوەیەك لە بەڕێـــوەبەری دونیـــا دەترســـێت، فەرمانڕەواکـــانیش کاتێـــك دەبـــن. هەریەکەیـــان بە نـــۆرە ئەرکـــی خـــۆی جێبەجـــێ دەکـــات. مـــن بە مـــاف مـــۆڵەت دەدەم بە سروشـــتی بوونەوەرەکـــان بە ئەخلاقەکانیـــــانەوە. ئەوانەی لە نێـــــو پاشـــــاکانی تـــــرەوە بەرەنگـــــاریم دەبـــــنەوە پەشـــــیمان دەبـــــنەوە و خەمبـــــار دەبـــــن و هـــــیچ دەســـــتوەردانێکیان لە کارەکـــــانم و کردارەکانمـــــدا نیـــــیە. هەرچـــــی کتێبێـــــك بەدەســـــت کەســـــانی دەرەوە بێـــــت، ئەگەر پێغەمـــــبەران و پێغەمبەرانـــــیش بەنـــــاوی مـــــنەوە بیاننووســـــیبا، لایـــــان دەبـــــرد و دەیـــانگۆڕی و هەریەکەیـــان ئەویتریـــان پـــووچەڵ دەکـــردەوە. هەریەکەیـــان لەگەڵیـــدا ئیـــدیعای ڕاســـتییەکان دەکەن. ڕاســـتی و درۆ ناســـراون. ئەوانەی دژی مـــن قســـە دەکەن دەکەونە بەر تـــــاقیکردنەوە. هەرکەســـــێك لەگەڵمـــــدا نـــــاکۆك بێـــــت، بە

بەڕێوەبەران و ئەوانەی متمانەیان بە من یان هەموویان هەیە، پەشیمان دەبێتەوە. من سەردەمەکە دەزانم. باسی بابەتەکان دەکەم و ئەرکە پێویستەکان دەخەمە ڕوو. ڕێنمایی و فێری ئەو کەسانە دەکەم کە پەیڕەوی فێرکارییەکانم دەکەن و چێژ و خۆشی لە کاتەکانیان لەگەڵمدا دەبیننەوە.

بەشی دووەم.

من پاداشتی ئەمانە دەدەمەوە و دەیبەخشم بە شێوەیەك کە بە دەستی من ناسراون و لە ژێر فەرمانی خۆمدا مامەڵەم لەگەڵ هەموو کەسێك لەسەر زەوی و سەرووتر کردووە. من قبوڵ ناکەم بەریەککەوتن لەگەڵ کەسی تر جگە لەوانەی لەگەڵمن و چێژ لە چاکەکارییەکانیان وەردەگرم. بە تایبەتی ئەوانەی کە هی خۆمن و لە ژێر گوێڕایەڵی مندان - کارەکانم دەسپێرم بەو کەسانەی کە تاقیم کردۆتنەوە. من لە بەخششەکانم و بەپێی مەبەستەکانم دەبەخشم. من بە چەندین شێوە و فۆرمێك دەردەکەوم بۆ ئەوانەی متمانەپێکراو و لە ژێر ئامۆژگاری مندان. من دەبەم و دەدەم، دەوڵەمەند و هەژار دەکەم، بە پێی بارودۆخ و سەردەم دڵخۆش و بەدبەخت دەکەم و کەس مافی ئەوەی نییە دەستوەردان بکات یان ڕێگری لە هیچ شتێك بکات لە کارەکەم. ئازار و نەخۆشی دەهێنمە سەر ئەوانەی بەرەنگاریم دەبنەوە. ئەوەی لەبەرەی منە وەك هەموو منداڵەکانی ئادەم نامرێت. من ڕێگە نادەم کەس لەم جیهانەدا زیاتر لەو کاتە نیشتەجێ بێت کە لەلایەن منەوە دیاریکراوە و ئەگەر بمەوێت بۆ جاری دووەم و سێیەم لە ڕێگەی گواستنەوەی ڕۆحەکانەوە دەینێرم بۆ جیهان.(تناسخ الارواح).

بەشی سێیەم.

بەبێ کتێب ڕێنماییت دەکەم. من لە غەیبەوە ڕێنمایی خۆشەویستەکانم و هەڵبژێردراوەکانم دەکەم. فێرکردنەکانم هەمیشە بەپێی کات و وەرزەکانە. سزای ئەو کەسانە دەدەم کە سەرپێچی یاساکانم دەکەن لە جیهانەکانی داهاتوودا. منداڵەکانی ئادەم حاڵەتە مەبەستدارەکان نازانن، بۆیە زۆرجار دەکەونە هەڵە. دڕندەی خاك و باڵندەی ئاسمان و ماسییەکانی دەریا هەموویان لە دەستمدایە و لە ژێر دەسەڵاتی مندان. گەنجینەکان و گەنجینەی شاراوە کە لە ژێر ناخی زەویدان، لەناو ئەودا ناسراون و لە یەکەوە ڕادەستی یەکتریان دەکەم. من نیشانە سەرسوڕهێنەرەکانم پیشانی ئەو کەسانە دەدەم کە قبوڵکراون، و لە کاتی خۆیاندا لێم دەپرسن، پێچەوانە و دژایەتی دەکەن و بۆ شوێنکەوتنم زیانبەخشن چونکە نازانن. گەورەیی و سەروەت و سامان لە دەستمدایە و لە نەوەی ئادەمەوە دەیاندەم بەو کەسانەی کە شایستەی ئەوانە. دواکەوتنی جیهانەکان و هەڵوەشاندنەوەی نەوەکان لە دەستی منەوە سەرچاوە دەگرن و لە کۆنەوە لە منەوە دەناسرێن.

بابەتی چوارەم:

مافەکانم، کە دەیدەم بە پاشاکانی تر. چوار توخم و چوار قەیران و چوار پایە، بۆ پێویستییەکانی بوونەوەرەکان ڕێگەم پێدا. کتێبی بێگانە بە جۆرێك لە شێوە دەگوترێت کە لەگەڵ تەمەن و زانیاری مندا دەگونجێت. سێ شت دژی منن و سێ ناوم ڕقم لێیە. ئەوانەی نهێنیەکانم دەپارێزن بەڵێنەکانم وەردەگرن. هەموو ئەوانەی بەهۆی منەوە تووشی بەڵا دەبن، دەبێ لە یەکێك لە جیهانەکاندا بیدەمەوە. من ئاواتەخوازم هەموو شوێنکەوتووەکانم لە یەك پەیوەندیدا یەکبگرن، بەهۆی دژایەتیکردنی بێگانەکان بەرامبەریان، لەگەڵ

ئەوانەی فەرمانەکــانی منیــان هەیە. ئینکــاری قســەی هەر فێرکــارییەك بــکە کە لە مــنەوە نیــیە. نــاوی مــن و ســیفاتەکانم و ستایشــی زینــدووەکان لەبەردەم بێگــانەدا مەهێنە، نەك گوناە بکەن، چونکە وەك بێگانەکان نازانن.

بەشی پێنجەم:

ڕێــز لە کەســایەتم بگــرە و وێــنەکەم بکێشــە(بەمانای وێــنە و پەیــکەری تاوســی مەلەك دێــت)، چــونکە منــت بیــردەخەنەوە. وە ئەوەی ئێــوە لە یاســا و ڕێســاکانم پشــتگوێ دەخەن، گــوێڕایەڵی بــن و ملکەچــی بەنــدەکانم بــن و ستایشــیان بــکەن وەك چۆن ئەوان لە زانینی غەیبەکانتان پێدەدەن کە لە منەوەیە.

مـــــســـحـــەفـــا رەش

الكتاب الاسود

سەرەتای بوون:

لەسەرەتادا خوای گەورە مرواری سپی لە نهێنیە بەنرخەکەی دروستکرد، وە باڵندەیەکی دروستکرد بە ناوی الفخر، و مرواریەکەی لەسەر پشتی دانا و بۆ ماوەی چل هەزار ساڵ لەسەری نیشتەجێ بوو. هەموو شتێکی لە حەوت ڕۆژ دروست کرد. وە لە ڕۆژی یەکەمدا فریشتەیەکی دروست کرد بە ناوی عزرائیل کە فریشتەی خۆرە واتە شمس الدین و نهێنیەکەی لە نهێنی مەسیحەوەیە.(سر المسیح)

وە لە ڕۆژی دووشەممەدا فریشتەی دەردائیلی دروست کرد کە فریشتەی فخرالدین واتە فریشتەی مانگە.

وە لە ڕۆژی سێیەمیشدا فریشتەی ئیسرافیل دروست کرد کە فریشتەی ئامادینە.

وە ڕۆژی چوارشەممە فریشتەی میکائیلی دروست کرد کە شێخ ئەبوبەکرە.

وە لە ڕۆژی پێنجشەممەدا زەرزایلی دروست کرد کە سەجادینە.

وە لە ڕۆژی هەینیدا فریشتەی شەمخائیلی دروست کرد کە نصرالدینە.

وە ڕۆژی شەممە فریشتەی نەوائیل کە یەزیدە فریشتەی تاوسە دروست کرد و کردی بە سەرکردەی ئەوانی تر.

دوای ئەو وێنەی حەوت ئاسمانی زەوی و خۆر و حەوت چینەکەی زەوی و مانگی دروست کرد. ئینسان و باڵندە و گیاندارەکانی دروست کرد و لە لە تەنورێکی گەرم کۆیان کردەوە. لەگەڵ فریشتەکان لە مرواریەکە هاتە دەرەوە و هاوارێك هات. گەورەیی مرواری مەلەی کرد و جیا بووەوە و بوو بە چوار ئەستێرە.

لە سـکیەوە ئـاو هـاتە دەرەوە و بـوو بە دەریـا. مـرواریەکە بـازنەیەك بـوو کە وەسـتانی نەبـوو. جبریـل لە شـێوەی باڵنـدەدا فـڕی و بە دەسـت بـردی و چـوار ئاراسـتەکەی دروسـت کـرد: ڕۆژهەڵات و ڕۆژئـاوا و بـاکوور و باشـوور. پاشـان شـوێنی پشـوودانی دروسـت کـرد و لە بەلەمەکەدا دابەزی دوای سـی هەزار سـاڵ لە بـانگەواز لە چیـای لالـش لە جیهانـدا. بەردەکە بەسـتوو بـوو و دونیـا بـوو بە زەوی و بەردەوام بـوو لە لەرزیـن. بـۆیە فەرمـانی بە جبریـل کـرد کە دوو پـارچەی مـرواری سـپیەکە بهێنێـت و یەکێکیـان بخـاتە ژێـر زەوی و ئەوی دیکەیـان بخـاتە نـاو دەروازەی ئاسـمانەوە و زەوی هێـور بـوویەوە. پاشـان خـۆر و مـانگی لـێ دروسـت کـرد و لە پـارچە مـرواریە سـپییەکە ئەسـتێرەکانی دروسـت کـرد و بـۆ ڕازانـدنەوە بە ئاسـمانەوە هەڵیواسـی. دار و ڕووەکـی بەرهەمـدار لەسـەر زەوی و شـاخەکانی بـۆ ڕازانـدنەوەی زەوی دروسـت کـردووە. چـاوێکی بەسـەر چـاوی پەروەردگـاری گەورەدا دروست کرد.

دروستکردنی ئادەم و حەوا:

خـودا وتـی: ئەی فریشـتەکان ئـادەم و حەوا دروسـت دەکەم، دەیـانکەم بە مـرۆڤ و لەوانەوە نهێنـی ئـادەم و ئایینێـك لەسـەر زەوی دێـتە ئـاراوە. پاشـان مـیللەی ئەزرائیل، مەبەستم تاوسی مەلەکە،لەوانەوە ئایینی ئێزیدییەکان دەرەکەوێت.

شێخ ئادی و ڕادەستکردنی موڵکایەتی زەوی بە تاوسی مەلەك:

پاشـان شـێخ عـادی بـن موسـافیر لە خـاکی شـامەوە ڕەوانەی چیـای لالـش کـرا. پەروەردگـاری نـورانی دابەزیە سـەر چیـای ڕەش (جبـل الاسـود) و هـاواری کـرد و سـی هەزار فریشـتەی دروسـت کـرد و دابەشـی کـرد بـۆ سـێ دەسـتە. چیـای ڕەش پێـنج کـاتژمێر لە بـاکووری بلاجـۆکەوە دوورە و پاشـان دوای چـل هەزار سـاڵ

دەگەڕێنەوە و پاشان مولکایەتی زەوی ڕادەستی مەلیك تاووس کرد و بەرەو ئاسمانەکان ڕۆشتەوە.

هاتنی تاوس بۆ زەوی و لای ئادەم:

پاشان تاوسی مەلەك بۆ مەزهەبی دروستکراومان هاتە سەر زەوی. پادشای جیاواز لە پاشاکانی کۆن بۆ ئێمە دامەزراند: نسروخ کە نصرالدینە. یەکەم ئیمانداریش فخر الدینە. دارالطمیس کە شا شمس الدینە. دوای ئەوە دوو پاشامان هەبوو بە ناوەکانی شاپوری یەکەم و دووەم حوکمڕانییان سەد و پەنجا ساڵ بەردەوام بوو. لە نەوەکانیانەوە شازادەکان تا ئێستا سەریان هەڵداوە و پاشاکانی تریش هەن.

حەرامکراوەکان:

ئێمە خاس(کاهوو) ناخۆین چونکە ناوی پێغەمبەرەکانمان و پاشاکانن. ئێمە هیچ شتێك لەبەر ناکەین کە بە بۆیەی شینی ئاسمانی بۆیاخ کرابێت. ئێمە لە ڕێزگرتن لە پێغەمبەر یونس ماسی ناخۆین، هەروەها ئاسکیش ناخۆین چونکە مەڕی پێغەمبەرەکانمانە. شێخ و هاوەڵانیان گۆشتی کەروێشك ناخۆن لەبەر ڕێزگرتن لە ئامادین چونکە یەکێکە لەو حەوت فریشتەیەی باسکراوە و وێنەکەی لە باڵندەی ئەبابیل دەچێت. هاوەڵان و شێخی تەریقەت کولەکەی زەرد ناخۆن. قەدەغەیە بۆ ئێزیدی لە کاتی وەستاندا داوای شت بکات، هەروەها حەرامە لە کاتی دانیشتندا پانتۆڵەکەی لەبەر بکات، هەروەها حەرامە چوونە حەمام بۆ خۆشۆردن. بە هیچ شێوەیەك دروست نییە ناوی شەیتان یان شط بلێین چونکە ناوی مالەکمانە، هەروەها هیچ ناوێکی هاوشێوەی ئەو ناوە چونکە سووکایەتیکردنە بە پاشامان.

ئێزیدی لە کۆندا:

تـا هـاتنی مەسـیح بـۆ دونیـا، بە ئایینەکەمـان نـاوی بتپەرسـتی بـوو، واتە پەرسـتنی خـودا لە ڕێـگەی وێـنەی فریشـتەکانەوە. جـولەکە و ئیسـلام لەگەڵ فارسـەکان دژایەتـی ئایینەکەمانیـان دەکـرد. ئـێمە پاشـامان هەبـوو، لەنێویانـدا پاشـا ئەحەب، ئەوانـیش بە پاشـای ئەحابیان(ئاحـاب یـان ئاخـاب یەکـێکە لەپاشـایان بەنـی ئیسـرائیل) دەگـوت بەلزەبـوب، بەڵام ئێسـتا ئـێمە پێـی دەڵێـین پیربـوب. لە بابـل پاشـایەکمان هەبـوو بە نـاوی بختنسر(نەبوخەزنەسـر). لە نێـو فارسـەکاندا ئەحاشوێرۆس(..) . وە لە ئەستەنبوڵ، ئەگریکۆلاوس.

پێش بوون:

پـێش ئەوەی ئاسـمان و زەوی دروسـت بـبن، خـودا لەسـەر دەریاکـان بـووە. کەشـتییەکی بـۆ خـۆی دروسـت کردبـوو و بە تەنیـا لە کەنارەکـانی دەریاکانـدا دەڕۆیشـت. لە خـۆیەوە مرواریيەکـی دروسـت کـرد و چـل هەزار سـاڵ حـوکمڕانی بەسـەریدا کـرد. دوای ئەوە لێـی تـووڕە بـوو و فڕێیـدا خـوارەوە. چەنـدە سەرسـوڕهێنەرە کە لە تـوڕەیی ئەوەوە شـاخەکان و لە ئاهەکـانی ئەوەوە گردەکـان و لە دوکەڵەکەیەوە ئاسـمانەکان درووسـت بـوون، خـودا بەرز بـووەوە بـۆ ئاسـمانەکان و ئاسـمانەکانی بەسـت و بـێ سـتوونی جێگیـر کـرد. وە تفـی لە زەوی کـرد و قەڵەمێکـی بە دەسـتەوە گـرت و دەسـتی کـرد بە نووسـینی هەمـوو دروسـتکراوەکان. وە شـەش فریشـتەی لە خـۆی و ڕوونـاکی خـۆی دروسـت کردووە، وەك چۆن مرۆڤ چرایەك لە یەکێکی ترەوە داگیرسێنێت.

بەم شـێوەیە فریشـتەی یەکەم بە دووەمـی گـوت: مـن تەنهـا ئاسـمانەکانم دروسـت کـردووە؛ هەروەهـا بەرەو ئاسـمانەکان سـەردەکەویت و شـتێکی تـر دروسـت دەکەیـت. ئەوەی دووەمـیش بەرز بـووەوە و خـۆری دروسـت کـرد. و بەوەی دوای

گــوت واته ســێیەم، ئەویــش بەرز بــووەوە و مــانگی دروســت کــرد. وە چــوارەم بەرز بــووەوە و ئاســمانەکانی دروســت کــرد. وە پێــنجەم بەرز بــووەوە و بورجەکــانی دروســت کرد(خــولگەی هەســارەکان). وە شەشــەم بەرز بــووەوە و ئەســتێرەکانی دروست کرد. وە حەوتەم بەرز بووەوە و خەرمانەی لە دەوری خۆر دروست کرد.

دوعای یەزیدیەکان:

هەمــــوو ئێزیـــدییەك دەبێـــت هەمـــوو بەیـــانیەك لەبەردەم پەروەردگـــارەکەی بوەســتێت و بــۆ مــاوەیەك لە بەردەم پەروەردگارەکەیــدا بوەســتێت و پــێش هەڵاتنــی خۆر بێت و سوجدە ببات و بڵێت ئامین پاشان:

الله يبارك الدين الأولي النبيين الخادمين يا الله يا دايـم يا غفور يا موجـود يا فتاح يا رزاق يا مدبر الكـون يا ساتو با امدين با شـمس الـدين يا خيـر الـدين يا سـجادين يا ازرائيـل يا جبرائيـل يا شـمخائيل يا ميكائيـل يا در دائيـل يا اسـرافيل . يا ربـي انـت تبـارك الــدين . يـا ربـي علـى شـانك علـى مكانـك علـى سـلطانك علـى عظمتـك ادعـو واسـجد . مـا لنـا غيـرك يـا قـايم بـن قـوم قرجمـي انــت كريمــي انـت دوامــي . انــت موجـود . انـت معبـود . انـت خـداي نـوراني نـور اللـه. دردم مندم تـو خـداي . ليسـوجي بـي كونـاه تـو دليـل صـابري . تعتبـك روحـاي . ملـك جهـاي . خـالق سـوق صـفاي . دمنـا تمكـا دينـي . نـور سـرا روحـان كهينـي. تـو منـا منكانيشـي تـو فـرزه . خـرزه نيشـي تـوش فـرزه خـرزه نـوري جافـا فـرزه نفيشـي . تـو سـرا روحـان هـا فيشـي يـا رب انـت تتخـا فانتـا خـور داتنـا دازاننـه دنكـه . تـو خـدا مـالي . خـدا بـرده نمـا كـان . الجـم عـروا خـالق جـار خيـري . خـالق عـنس وخـيس وخيـد دري خـالق چـن بـري خـالق عــنس وجــنس وجـاني . خـالق عـرش كرسـي . خـالق كمـالي . جـالس خـالق عـالم وقدسـي . يـا رب تـو حـالا جقـيس خلقـت . تـو رزق جقـيس خلقـت مخلـوق . تـو پيـر سـمي . يـا رب تـو نـاش كندريـه صـوت . تـو نمـا ندايـه صـوت . تـو مليـك ملكـوت . تـو عـالم علمـاي . تـو غريبـي .

تو حاكمي شاه و كدي . تو خورت خور تاي حاكم جملت عالم . تنا عيسى ومريم نديو حواء و آدم كرم ورحم واميني حويني ، خوبا اشكت بسينا هم درت هم دواى هم حكيمي هم فرحي هم دواي . انت مولانا يا ربنا يوم القيامة .

له پێش خەوتنیشا دەڵێن: باسم الله العرش باسم الله الذي بسط العرش والسماء ونصب كرسيه باعلى السموات له وحده ولا شريكا له هو الحي هو القيوم الله الواحد الفرد المجيد . سمحيران ومحيران سلطان كاملا سليمون سلينون سنحري خي نوري جن مامدي جن جني نوري جن اميري جن تركت الدنيا عاش وركب الدنيا طاش والحوض على دينه يجعله معاش.

لەسەر هەموو ئێزیدیەکە ڕۆژانی چوارشەمە و هەینی بڵێت: والذي يضع راسه مساء على الوسادة وينام . لازم جي يا روش هلاة روتش . هلوتا هانا من دو قاصد و دو جلود متكينو رايا بدا شهادة شاهدا من واحد الله ملك شيخ حسن البصري حبيب الله حركها يسجد الحركا الى القلوب الي بربايا الى جمايا لا اش خدواني قوبايه بي ودي ازيد خانه سمر كيشته بر طاعت و سجود دايه شيخ عادي شيخشخيا يا شيخ يا شيخ بكر مولايا من شاهده ديني جواه بيدايا قوت خودايا منت كارم فامي

شمنت خانارم شرعتي ها في وما سر باره ازداي خوداني منتكارم شميره فاقار تم اشترانا ونجيلا ها في وما سبتكه شيخا بيره فيمتا رب العالمين من ركاره اشاو به رقا قارتم اش رافضيا هي وما سر أيشكا ارذ اينا هيمنا الاهيا اشادياني يخد اورام شيخ پير اوحط عربي باربري اخرتي ايبارم شيخ شهره خد مكارم حضوره ربي خوا ما ليبي بارم اكر خودا دارم شكر دارم بلا دشمن شاه قران شاه خند كاركرك مخلف حميد ارم اكر خودا هستم وشكر عبادت بدستم كرك بني ادم بخوف ته بار سدم يا ريم تو هاي اس ثنه تو خده حق از بنده تو رحمي . از

کونه ستار • الله خالق الكون يا ريم خوزي من هانتي هازار سرهيا وهر سده كي هفتي هزار دق هيا وهر دنكي هفتي هزار زمان دي هيا شق وروش ليل ونهار وطلعت شمس تمر وساعة ودقيقة سجوده وطاعت وعبادة بو رحمة من كرباكيا ونه كللكاء الحمد لله وشكر يا ربم الحمد لله ام كبمي توي فامی.

چینەکانی ئێزیدی:

دوای ئەوەی بەسەر تەریقەتی ئێزیدیدا هات، شێخ ئادی دابەش بوو لە نێوان ئەو مەزهەبەی پێشتر باسمان کرد، سەرەتا میر، مەبەستم وەکیلە (نوێنەر)، کە لە نەوەکانی مەلیك یەزیدە کە پێشتر باسمان کرد. دووەم شێخ ئادی کە شازادە یان هەموو جێگاکەیەتی، بە هێزی ڕایکێشا و پێی گوت: تۆ کوڕی منیت، جێگاکەت نەوەکانی منن و ئەوەی بۆ هەرکەسێك کە بنەماکانی ئەم تەریقەتە پەیڕەو نەکات، هەمووی بە دەستی خۆت بگریت.

سێیەم: فرقەی فەقیر، فرقەی شێخ، فرقەی پیر و کوجاك هەیە. شێخی شێخەکان، مەبەستم ئەوەیە لەسەر تەختی شا فخرالدینە - تەریقەتی قەوالە دانیشتووە و ئەوانیش لەم تەریقەتەن. هەرکەسێك دەبێت لە عەشیرەتەکەی خۆی هاوسەرگیری بکات و ئەگەر لە کەسێکی تر جگە لە عەشیرەتەکەی هاوسەرگیری بکات ئەوا کافرە و شازادە و شێخی شێخەکانیش بە تاوانباری دەزانن و ڕێگە بە کوشتنی دەدەن. هەر شێخێك و هەر پیرێك و کوجاکێك دەبێت بەپێی دارێك کە بە دەستی پێی دراوە، خواردنی هاوەڵەکانی بدات. مرۆڤ نابێت شەڕی کەسێکی تر بکات. هەر کەسێك دەبێ مافی خۆی بسەنێت کە بۆی دروستە و ئەگەر مافەکەی قۆرخ کرد ئەوە حەرامە، بەپێی زمانی شێخ ئادی. ئەمە لە قسەکانی شێخ عادیەوە هاتووە: هەرکەسێك سوجدە بۆ غەیری خودا ببات، کافرە.

بابەتی تر:

ئەم دوو کتێـــبە کە جەلــوە و موســـحەفی ڕەشـــن لە مـــرواری ســـپی دروســـتم کـــردوون. ئەم کتێـــبەی لەگەڵ بەردی ســـووتاو و مرواریيەکـــی ڕامکـــراو لە نهێنـــی بەنرخەکەیـــدا هەبـــوو. باڵنـــدەیەکی بە نـــاوی عنقـــر دروســـت کـــرد و مـــرواریەکەی لەســـەر پشـــتی دانـــا و چـــل هەزار ســـاڵ لەســـەری بـــوو. ئەوەی ئەم کتێـــبەی دۆزیەوە ئێســـتا لە ســـەردەمی ئێســـتاماندایە و ئـــێمە لە ناوچەکـــانی جیهـــان و وەك گەشـــتیار زۆر مانـــدوو بـــووین و چـــووینە مەســـقوف و بـــۆ خاکەکـــانی ڕۆمـــا و قوســـتەنتینیە و قـــوبرس و میســـر و شـــام و هەمـــووان گەڕایـــن بـــۆ شانشـــینی تورکیـــا و شانشـــینەکانی بێگـــانە. بەدواداچـــوونم کـــرد و بیســـتم کە خـــوای گەورە ڕەحـــم بە مرۆڤێـــك دەکـــات کە جیـــاوازە لە عەقیـــد و ئـــایینەکەی و باشـــترین و میهرەبـــانترین و میهرەبـــانترینیش لای خـــوایە هەر مرۆڤێـــك بە پێـــی عەقیـــدەی باوبـــاپیرانی دروســـت کـــراوە دەبێـــت شـــوێن و ڕێگـــای خـــۆی بە پێـــی عەقیـــدەی خـــۆی ڕاســـت بکـــاتەوە. خـــوای گەورە قەدەغە بکـــات کە کەســـێکی بە پێـــی عەقیـــدە و ڕێبازێـــك دروســـت کـــردووە و ئەو کەســـە بڵـــێ عەقیـــدەی مـــن ڕاســـت نیـــیە. بـــڕۆ بـــۆ عەقیـــدەی تـــر تـــا یەزدان ڕەحمـــم پـــێ بکـــات. ئەمە قبـــوڵ نیـــیە و خـــوای گەورە لێـــی تـــوڕە دەبێـــت و لە ئاســـمان و زەویەکەی دەردەکـــات و هەر مرۆڤێـــك دەبێـــت ئەو ئـــاینە بپەرســـتێت کە هەیەتـــی و هەرکەســـێك ســـوجدە بۆ کەسێکی تر ببات جگە لە خوا کافر بووە.

شوێنە پیرۆزەکان:

زیارەت دەکەوێتە ناو شوێنی شێخ ئادی لە شێخان. لە شوێنەکانی تر مەرقەدی تر هەن: یەکەم شەمس الدین. یان شەمس یزدین، پاشای خۆرە و حوکمی خۆر دەکات •

فخرالدین یەکەم وەزیری شێخ ئادی بووە. شەرەف الدین بەختترین کاتەکانە. وە کاتێك کەسێك نەخۆشی یان کۆکە لە ناو منداڵەکاندا هەبوو، هەندێك خۆڵ لە مەزارەکەی دەهێنن و دەیخەنە ناو ئاوەوە و هەندێکیان دەدەن بە منداڵەکە تا بیخواتەوە و ناوی لێ بنێن و بەو خۆڵ و ئاوە منداڵەکە چاکدەبێت. پاشان شێخ ئەبوبەکر گەورەی فەقیر واتە دەروێشەکان بووە. کاتێك شێخ ئادی لە بەعلبەکەوە هات، حاجی عەلی لە ماڵەکەی خۆی دەمێنێتەوە و چل ڕۆژ لەگەڵی دەمێنێتەوە و لەوێ بەڕۆژوو بووە. یەکێك بوو لە خوێندکارەکانی شێخ ئادی. حاجی ڕەجەب یەکێکە لە کەسانی نهێنی شێخ ئادی. شێخ مشلح ئەمە کاری خۆیەتی. کاتێك شێخ ئادی لە کەسێك ڕازی دەبێت، فەرمان بە شێخ مشلح دەکات کە عەبایەکی لەبەر بکات. وە ئەگەر شێخ ئادی لە کەسێك تووڕە بوو، فەرمان بە شێخ مشلح دەکات کە ڕوت بکاتەوە و تەنانەت سوێندەکەی کە لەسەر ئەو و شوێنی خۆی لە ڕێگای شێخ ئادی لەگەڵ سەردانەکەدا نامێنێتەوە.

شێخ مەند پاشا، مەبەستم شێخ مانی، حوکمی هەموو مارەکان دەکات. هەرکەسێك مار پێوەی دا، نەوەکانی شێخ مەند پاشا چارەسەری پێوەکراوەکە دەکەن.

یاسنی مەلیك میران یەکێکە لە ئێزیدییە خواپەرستەکان. ئەو و نەوەکانی پێش شێخ ئادی بت و سەنجاقیان هەبووە.

یەکێکە لە شازادەکانی ئێزیدی و لە نەوەکانیەوە مەلیك یەزید ئامەدین. جا هەرکەسێك نەخۆشی گەدەی هەبێت دەچێتە لای خزمانی ئامەدین و لەوێشەوە هەندێك خۆڵ وەردەگرن و دەیخەنە سەر سکی یان تارێك بە دەست یان پشتی یان سکی دەبەستن.

فیشن بابادین یەکێکە لە خوێندکارەکانی شێخ ئادی.

هەروەها شێخ طوکل یەکێکە لە خوێندکارەکانی شێخ ئادی.

شێخ کراس بەرپرسی دۆزینەوەکانە لەسەر ڕۆحەکان و زانیاری لەسەر ئەو کەسانە دەدات کە ڕۆحەکانیان دەگواسترێتەوە.

کەمدین بابا پارێزەری نهێنییەکانی شێخ ئادی بوو

. باڵوڵ بەی دانا یەکێکە لەو کەسانەی کە ڕێنمایی کرا بۆ لای شێخ ئادی.

شێخ ئیبراهیم خوراسانی یەکێك بوو لە دەوڵەمەندترین پیاوەکانی خوراسان و حەوت میلگەی هەبوو کە زەعفەرانی ورد دەکرد. ڕۆژێك بە چاوی خۆی بینی خودا فەرمانی پێدەکات بچێتە لای شێخ ئادی. بۆیە ئەو سامان و دەوڵەمەندییەی بەجێهێشت و جل و بەرگی بریقەداری لەبەر کرد و بە خۆبەزلزانینەوە چووە لای شێخ ئادی. لەلایەن ناسر الدینەوە ڕێنمایی دەکرا. ئەشکەنجەدەر بوو بۆ شێخ ئادی. ئەگەر شێخ ئادی لە کەسێك تووڕە ببێت، فەرمانی بە ناسر الدین دەکرد کە داوای لە خودا بکات ڕۆحی ببات.

پیر ئافات ئەمە سەرۆکی سەرما و ئافاتە لەسەر بەرهەمە کشتوکاڵییەکان. ئەگەر ئافاتێك لەسەر بەروبوومەکان ڕوویدات، خەڵك داوا لە پیر ئافات دەکەن کە ئافاتەکانی مەڕ یان مانگا یان شتی تر وەربگرن و ڕێگری لە ئافاتەکان بکەن لە بەروبوومە کشتوکاڵیەکان.

پیر هسن ممان ئەو بەرپرسی هەموو پیرەکانە

.پیــر هجــالی، هەرکەســێك تووشــی شــێتی بــوو، دەبــرێتە مــاڵی ئەو کەســەی کە دەگەڕێــتەوە و حەوت ڕۆژ لەوێ دەمێنێــتەوە. تەنهــا نــان و ئــاوی پێــدەدەن و چــاك دەبێتەوە.

پیر بوب یەکێکە لە ئامینەکان(دەستپاکەکانی) شێخ ئادی.

شــێخ عەقیــل مەنبەجــی یەکــێکە لە موهــدەتینیەکانی شــێخ ئــادی لەگەڵ شــێخ مەعروف کەرخی.

ئیسیبیا گەنجینەی شێخ ئادی بوو.

خاتونە نەفرە دایکی ئامادین و شەمس الدینە.

هسن جەلال دەف و مەسوولەی دەژەند و لەبەردەم شێخ ئادی بانگی دەکرد.

ئەندرێسی خەیات جلوبەرگی ئایینی شێخ ئادی دوری.

بــو قطــار بابــا یەکــێکە لە نــوێنەرانی شــێخ ئــادی لە مــاردین و دەوروبەری و لەوێــدا پێگەیەکی بەرز و بەڕێزی بوو.

مەنســـور الـــحەلاج لە بەردەم شـــێخ ئـــادی فیـــدایی بـــووە و بە نـــاوی ئەوەوە بانگەوازی کردووە.

شــێخ حەنتــوش یەکــێکە لە ئیمانــدار و دڵســۆزەکانی شــێخ ئــادی لەگەڵ کــچەکەی شێخ ئەبو القاسم.

لالش پێش ئاینی یەزیدی:

مـار یوحەنـا سـەرۆکی خانەقـایەك بـوو لە شـوێنی شـێخ ئـادی ئێسـتا. کاتێـك شـێخ ئـادی لەگەڵ دەروێـش و قەشـە و شـاگردەکانی هـات، کە بە گشـتی نـزیکەی سـەد و پەنجـا کەس بـوون، گـوێڕایەڵی شـێخ ئـادی بـوون و دەڵـێن ئەم مـار یوحەنـایە پیـاوێکی مەسـیحی بـووە و سـەرۆکی خانەقـاکە بـووە کە ئێسـتا سـەردانی شـێخ ئـادییە و ژمـارەیەك دەروێشـی هەبـووە. ڕۆژێـك شـێخ ئـادی لە لێڤـانتەوە لەگەڵ یەکێـك لە هـاوەڵانی هـاتنە ئەم خانەقـایە و بـۆ مـاوەی سـێ چـوار ڕۆژ لە دەرەوەی خانەقـاکە بە شـاردنەوە مـایەوە. دوای ئەوە مـار یوحەنـا پێـی زانـی و هـاتە لای و پێـی گـوت: ئەوە چیـیە کە تـۆ دەتەوێـت و چیـت دەوێـت؟ شـێخ ئـادی لە وەڵامـدا وتـی: مـن هـاتووم بـابەتی ئـایینی لەگەڵ ئێـوە تـاوتوێ بـکەم. دوای گفتوگـۆی زۆر و مشـتومڕێکی زۆر، شـێخ ئـادی پێشـنیاری بـۆ مـار یوحەنـا کـرد کە ئەگەر خـۆراك بـدەیتە ئەم هـاوەڵەم و بتوانیـت تێـری بکەیـت، ئەوا جێـت دەهـێڵم و وازت لێـدێنم. مـار یوحەنـا وتـی: ئەمە بـابەتێکی ئاسـانە فەرمـانی دا کە مەڕێکـی بـۆ سـەرببڕدرێت. سـەریان بـڕی و کوڵانـدیان و بۆیـان هێنـا. هەمـووی خـوارد، هـاوەڵی شـێخ ئـادی دەسـتی کـرد بە هـاوارکردن و وتـی: مـن برسـیمە، خەڵکـی خانەقـاکە نەیـانتوانی خـواردنم پـێ بـدەن و تێـرم بـکەن. لە ڕۆژی دووەمـدا پێـنج مەڕیـان بـۆ سـەربڕی و کوڵانـدیان و هێنایـان بـۆ لای. ئەویـش هەمـووی خـوارد، دەسـتی کـرد بە خـواردنی قـاپ و مەنجەڵەکـان، بە بەهـاوارەوە گـوتی: برسـیمە خەڵکـی خانەقـا نەیـانتوانی خـواردنم پـێ بـدەن. لە ڕۆژی سـێهەمدا چـل مەڕیـان بـۆ سـەربڕی و ئەویـش هەروای کـرد.لە کۆتاییـدا مـار یۆحەنـا داوای لە شـێخ ئـادی کـرد کە بزانێـت چـی لەنـاو دەمـی ئەم هاوەڵەیـدا هەیە. نیشـانی دا و ئەگەر نـاوەوەی وەك دەریـایەکی تـووڕە بـوو، مـار یۆحەنـا داوای یـارمەتیی کـرد و وتـی: کـێ دەتوانێـت خـۆراك بەم دەریـایە بـدات؟ پاشـان شـێخ ئـادی لە مـار یۆحـانی پرسـی: جـلە ڕەشـەکانت بە چـی بۆیـاخ دەکەیـت؟ لە

وەڵامـدا وتـی: بە بۆیـاخی نیـل یـان شـتێکی تـر، دارێکـی شـوتی لەوێ بـوو، تـا ئێسـتاش شـوێنەواری لەوێـدان. وتـی: جلێکـی سـپیم پـێ بـدە. بـۆیە جـلەکەی فڕێـدایە سـەر ئەو دارە شـوتییە، یەکسـەر ڕەش بـوو. دەشـڵێت: هەر لەبەر ئەمەشـە هەمـوو میللەتـی ئێزیـدی هـیچ شـتێك لەبەر نـاکەن کە بە بۆیـاخی نیل(شـینی ئاسـمانی) بۆیـاخ کرابێـت، پێویسـتە لە پۆشـینی قەدەغە بکـرێن. دوای ئەوە کـانییەکی ئـاوی بـۆ هێنـاون کە تـا ئێسـتاش بـوونی هەیە و پێـی دەوترێـت کـانی زمـزم و لە چوارچێـوەی ئامـادەبوون و سـەردانکردندایە. کاتێـك مـار یوحەنـا ئەم نیشـانانەی لە شـێخ ئـادیەوە بینـی، تەسـلیمی ئەو بـوو و بـاوەڕی پێـی هێنـا لەگەڵ، خـۆی و ئەوانەی لەگەڵـی بـوون لە خانەقـاکەدا. پاشـان شـێخ ئـادی فەرمـانی پێکـردن کە بـڕۆن و ئەم جـلە شـپڕزانە لەبەر بـکەن کە هەژاران لەبەری دەکەن و فێـری ئـایینی ئێزیـدییان کـردن و ئەو چینـەی پێیـان دەڵـێن فەقیـر ئێسـتا مـاون نەوەی ئەو دەروێشـانەن. تـارە سـوورەکەی ملـی هەژارەکە نیشـانەیە و لە جیـاتی ئەو داڵـقەیەی کە دەروێشـەکان لە ملییاندا دەیانکرد.

هەندێك کەسایەتی تر:

ئەم بیـر جەروە دووپشـك دەگرێـت و تـا ئێسـتا نەوەکـانی ئامـادەن، گەنـج و پیـر، دووپشك دەگرن و دەیخەنە ناو دەمیانەوە و زیانیان پێ ناگەیەنن.

محمد رشان، ئەمە پاشای بارانەکانە.

پیـر قضـیب البـان: ئەمەیە هەرکەسـێك نەخۆشـی نـاوەوەی هەبێـت دەچێـتە مـاڵی یەکێك لە نەوەکانی بیر قضیب البان و سێ ڕۆژ گەدەی بە ئاو و سابون دەشۆن.

شــێخ موســا صــور: ئەمە پادشــای هەوایە، هــاوەڵی عبــدالرش ئەگەر کەســێك نەخۆشـــی هەوای هەبـــوو، دەچێـــتە لای و دیـــارییەکی پێـــدەدات و ڕێگـــری لە نەخۆشیەکەی دەکات.

شـێخ خـاڵ شەمسـان: ئەمە یەکـێکە لە دۆسـت و ئـازیزانی شـێخ ئـادی. ڕۆژێـك یـان دوو ڕۆژ پێش ڕەمەزان جەژنێکی بۆ دەگێڕن.

حکـــي فیـــرس: ئەمە لە ڕەچەڵەکـــی لوقمـــانی حەکـــیمەوەیە، ئێســـتاش کەســـانێك هەن لە ڕەچەڵەکی خۆیانەوە کە بە دەرمان و گیا چارەسەری برین دەکەن.

مەلیك سەجادین: ئەمە برین چاکدەکات.

باقی شێخەکانی ترمان ئەمانەن:

عــومەر خــاڵە.جەل میران.شــێخ ئەزروت کارجــال. شــێخ بایەزیــدی بەســتامی بــیلال حەبەشــی، شــێخ ئیســماعیل ئەنتەرلــی. شــێخ عبــدالقادر الجیلانــی یــان الرحمــانی. شـێخ محمـد الرحمـانی. شەقسـی بـانی. پیـر خوشـەبە پـۆلی قەلەنـدەر. میـر ئیبـراهیم خوراسـانی. شـێخ سـوازی. مـار کـۆرکیس سـەعد و مەسـعود میمـی ئاسـیا پیـر مەنـد کــۆر. یەزدیــن ئەمیــر. وە زۆری تــریش. هەر یەکێــك لەم شــێخانە یــان پیــرەیە لە شـوێنی شـێخ ئادیـدا شـوێنێکی تـایبەتی هەیە و قـوبەیەکی تـایبەتی هەیە. لە ڕۆژانــی ســەردانەکاندا، کــۆمەڵگەی ئێزیــدی لە هەمــوو لایەك و هەمــوو هــۆزێکەوە دەچــنە ئەم قـــوبە کە وەك ژوورێـــك وایە لە گچـــکە و بەرد دروســـتکراوە و شـــوێنی خـــدر ئیلیاسە.

کۆتـــــــایـــــــــی